

Kultúrbéke, 1987. ^[1]

A magyar törvényhozás számos alkalommal volt heves egyházpolitikai szócáták színtere. A kommunista hatalomátvételtől a rendszerváltásig azonban – a rendszer „puhulása” ellenére – csak egyetlen egyházpolitikai vitát tudunk megemlíteni. A szocializmus évtizedeiben ez volt az első, egyben utolsó (akár történelmi kuriózumnak is nevezhető) eset, amikor az Állami Egyháziügyi Hivatal elnöke, Miklós Imre államtitkár beszámolót terjesztett a törvényhozás elé, mely megvitatta azt, és elfogadásáról határozatot is hozott.

Bevezetés

Az elmúlt két évszázadban a magyar törvényhozás számos alkalommal volt heves egyházpolitikai szócáták színtere. A reformkorban és a dualizmus évtizedeiben a liberalizmus egyházpolitikai programjának hívei és ellenségei csaptak össze, és mondani sem kell, hogy az 1989-90-es rendszerváltás is hozott jónéhány, indulatoktól sem mentes szócátát az állam és az egyházak viszonyának kérdésköre kapcsán. A Horthy-korszak berendezkedése, az állam és a történelmi egyházak szervezeti-ideológiai összefonódása eleve kizárta annak lehetőségét, hogy a törvényhozásban érvek és ellenérvek csapjanak össze az egyházak állami támogatása, társadalmi szerepvállalása stb. kapcsán. A második világháborút követő néhány évben újra megint csak "téma" lehetett az országgyűlésben az egyházpolitika, a kommunista diktatúra kiépülése után azonban az állam természetesen nem parlamentáris eszközökkel kívánta végrehajtani egyházpolitikáját. A T. Ház falai között a rendszerváltásig lényegében - a rendszer változásai, "puhulása" ellenére - csak egyetlen egyházpolitikai vita számít kivételnek, melyre 1987. december 17-én került sor. A szocializmus évtizedeiben ez volt az első, egyben utolsó (akár történelmi kuriózumnak is nevezhető) eset, hogy az Állami Egyháziügyi Hivatal (ÁEH) elnöke, Miklós Imre államtitkár beszámolót terjesztett a törvényhozás elé, mely megvitatta azt és elfogadásáról határozatot is hozott. E vitanap általánosabb értelemben is kuriózum: a parlamentben talán soha nem fordult elő az állam és az egyházak közötti békesség ilyen tökéletes demonstrálása, az, hogy valamennyi (egyházukat is reprezentáló, valamint kivülről képviselőktől érkező) hozzászólás ennyire egybecsengjen egymással, valamint a kormányzati előterjesztésben foglaltakkal.

[Képgaléria megtekintése](#) ^[2]

Az országgyűlés akkori "téli ülésszakának" utolsó napján elhangzottak tanulságos adalékai a még stabil Kádár-rendszer utolsó periódusának. Az 1970-es-1980-as években egyfelől a kádári pártvezetés szövetségi politikája, másfelől az egyházaknak a rendszer iránti lojalitása egyaránt elmélyült, és komollyá vált. A "glasznozty" jegyében az állam egyre többször adta jelét annak, hogy hajlandó a rendszer kereteit nem fesegető, belső demokratizálódás folyamatának kiteljesítésére, miközben az egyházak is kényserű társutasokból egyre inkább a szocialista társadalmi berendezkedést ideológiailag is támogató, beilleszkedő intézményekké váltak. Előbbi egyik látványos gesztusa volt a törvényhozás szerepének (vagyis a kormányzat parlamenti ellenőrzésének) kiteljesítésére irányuló próbálkozás, s ebbe a folyamatba illeszkedett az ÁEH elnökének országgyűlési beszámolótatása is.

Az említett napon az elnöki tisztet ellátó Sarlós István mielőtt megadta volna a szót Miklós Imrének, köszöntötte az ez alkalommal a parlamentbe látogató egyházi vezetőket, katolikus részről például Paskai László esztergomi, Seregély István egri érseket és Cserháti József pécsi püspököt. Őket, valamint a képviselők között helyet foglaló papokat, lelkészeket Miklós is üdvözölte (az 1985-ös választásokon összesen 8 - a történelmi egyházakat és a "népfrontpolitikát" egyaránt reprezentáló - egyházi vezető került be a parlamentbe egyéni kerületekből illetve listán), majd belekezdett történelmi ívű beszámolójába. (Miklós Imrét exopozéja közben egy egykorú portré is megörökítette a parlamentben. A Kádár-érának az 1950-es évekhez való viszonyára jellemző módon elismerte, hogy akkor a "kialakuló kapcsolatok fejlődését hátráltatták a politikai élet dogmatikus torzulásai, az egyházakkal szembeni bizalmatlanság, a hívő embereket sértő türelmetlenség, valamint az egyházakon belül fellépő visszahúzó erőknek a népi demokratikus átalakulással szembeni kísérletei". Az MSZMP hatalmának megszilárdulásával ugyanakkor egy hosszú folyamat vette kezdetét - állapította meg -, és a párt az "elengedhetetlenül szükséges nemzeti egység érdekében új alapokra helyezte szövetségi politikáját. Abból a felismerésből indult ki, hogy a szocialista társadalom eredményes építésének feltétele a különböző világnézeti emberek összefogása és politikai szövetsége". Ezáltal lehetővé vált, hogy a vallásos emberek lelkiismereti konfliktusok nélkül csatlakozzanak a szocializmus építéséhez, és a folyamat az 1980-as években erőteljesen felgyorsult. "A kormány ezekre a társadalom valóságos viszonyait számbavevő, a szocialista humanizmus eszméinek megfelelő elvekre építette egyházpolitikáját" - mondotta, majd megállapította, hogy az MSZMP és az egyházak egyaránt komoly belső változásokon mentek keresztül, míg eljutottak a közös társadalmi-politikai célokért munkálkodó szövetség kialakításához. Miklós Imre hosszasan sorolta e szövetség elemeit: a hitéleti tevékenységhez, az egyházak szociális feladatainak ellátásához az állam által nyújtott széleskörű támogatásokat, a magánügynek tekintett vallásosság szabad gyakorlását, a politikai szervekben tevékenykedő papok nagy számát (az országgyűlés mellett az Elnöki Tanácsban, a helyi és megyei tanácsokban, a Hazafias Népfrontban, reprezentatív társadalmi szervezetekben a papság 20 %-a tagként vett részt!), a békemozgalomban való együttműködést, az ÁEH és az ügyeiket autonóm módon intéző egyházak valamennyi szinten tartott hétköznapi rendszerességű konzultációit, sőt, a "társadalmilag káros szektá-jellegű vallási mozgalmak" visszaszorításában való együttműködésüket stb. is. Kimondatlanul elsősorban a Bulányi-ügyre célozott, amikor azokról beszélt, "akiknek nem tetszik, hogy az egyházak megtalálják helyüket a szocializmusban", és a fejlődés irányát megváltoztatva kárt okoznak a szocialista államnak illetve egyházi szövetségeinek is. A sokrétű, adatokban, egyházi (pl. vatikáni) megnyilatkozásokra való hivatkozásokban bővelkedő beszámoló kétségtelenül idillikus képet festett az állam és az egyházak viszonyáról, konstruktív együttműködéséről.

A beszámolóhoz 11 képviselő szólott hozzá, és a beszámoló tartalmával, valamint szellemével valamennyien egyetértettek. Néhányan (Bak István nagykövetségi tanácselnök, Kiss Józsefné könyvelő és Velkey László főorvos) elsősorban helyi vonatkozású adalékokkal támasztották alá a Miklós Imre által elmondottakat, elmélkedve helyenként a szocialista társadalmi berendezkedés és az evangéliumok közötti szoros kapcsolatról stb. Hasonló hangvételű, a közös együttműködés mélységeit kedélyesen esztelődő nagy beszédet tartott Berecz János, az MSZMP KB titkára is. (Az országgyűlésben, mint Szabolcs-Szatmár megye 6. sz. vk.-nek képviselője szólalt fel.) Arról beszélt, hogy hitre mindenkinek szüksége van, és tulajdonképp mindegy, hogy ki miben hisz (ő például az MSZMP vezető szerepében...), ha meggyőződése az országért való közös együttműködésre sarkallja. Nemhogy kritikai észrevételt tett volna a vallásos világnézetre vonatkozóan, sokkal inkább abbéli örömet részletezte, hogy sok hívő ember van Magyarországon, akik a nem hívőkkel együtt munkálkodnak. Politikai és ideológiai szempontból sem talált kivételt abban, ha az állampárt fokozottan nyitottá válik az egyházak együttműködésére és viszont, hangsúlyozta a társadalmi párbeszéd és türelm fontosságát. (Mindezt sok személyes élménnyel, sztorival illusztrálta, például édesanyja egyházi temetéséről.) Mindez azért is érdekes, mert 5 pap-képviselő (Kürti László református és Nagy Gyula evangélikus püspökök, Bíró Imre római katolikus kanonok, Schöner Alfréd főrabbi és Szakács József, a Magyarországi Szabadegyházak Tanácsának - SZET - elnöke) is szót kért, és hozzászólásaik akár össze is téveszthetők Miklós Imrével vagy Bereczével. (Kürti Miskolcon egyéni kerületben választották képviselővé, a többiek országos listáról kerültek be.) Talán Schöner Alfréd volt csak, aki a gyümölcsöző együttműködés ünneplése mellett jórészt inkább a magyar zsidóság történetének és jelenének ismertetésével foglalkozott. Kürti László a marxizmusban rejlő "keresztyén szocialisták értékeknek", az állam és a református egyház "egyenrangú partneri viszonyának" szentelt nagyobb teret és egyházak feltétlen támogatásáról biztosította a kormányzatot. Ugyanezt vallotta az evangélikus püspök is, aki személyesen Miklós Imrének is "udvarolt" egy sort, osztotta Berecznek a hittel kapcsolatos eszmefuttatását, és felidézte még a Gorbacsov-tól Moszkvában hallott nézeteket is az "új gondolkodás" szükségességéről. A sorban talán Szakács József ment a legmesszebb, aki többször kifejtette, mennyire "szívéből szól" az államtitkár és bibliai idézeteket feleltetett meg az exopozénak, valamint állam és egyház viszonyának. Bíró Imre kanonok, úgy is, mint a

katolikus "békemozgalom" vezetője hálálkodott Miklós Imre beszámolójáért, köszönetét tolmácsolta az MSZMP-kormányzatnak, amiért "rendet" és stabilitást teremtett az országban, sőt biztosította a fejlődés lehetőségét az egyházak számára is. Örömmel emlékezett a Kádár-kormány 1964-es vatikáni megállapodásának előkészítőire, akik "vállalták a jövőt, a fejlődést. [...] Éppúgy, mint ahogy építő szándékkal néznek a folytatásra azok, akik az ő nyomukba lépnek, Paskai László prímás-érseke vezette érseki karunk (sic!) éppúgy, mint egyházunk papjai és a közösség javán munkálkodó hívei." Valamennyien egyetértettek abban is, hogy az egyházak fontos tevékenységet végeznek a szocialista társadalom építésében, például a veszélyeztetett fiatalok helyes irányba terelésében.

Az általános hozsannázásba kapcsolódva ugyan, de két képviselő kisebb-nagyobb kritikai észrevételeknek is hangot adott. Érdekesség, hogy mindketten tagjai lettek az 1990-ben szabadon választott parlamentnek is. Szentágothai János akadémikus (később MDF-es képviselő) a marxista-keresztény párbeszédet, és az erkölcsi kérdésekben való teljes érdekazonosságot ecsetelte, továbbá fontosnak tartotta szorgalmazni, hogy az adórendszer kialakításakor a bérek bruttóítását az egyházi személyekre is terjesszék ki, valamint azt, hogy újra kellene indítani a híres faszori evangélikus gimnáziumot. Ő volt az egyetlen, aki az egyházakat is kisebb kritikával illette, hiányolta azok belső demokratizálódását ("talán nem kell mindjárt égszakadást, földindulást kiáltani, ha valaki nem egészen ortodoxan képvisel valami "hivatalos" álláspontot"), valamint azt, hogy a demográfiai egyensúly megőrzéséért nem tesznek semmit: "úgy látszik, még a saját hitelveiket sem túlságosan fogadják el az úgynevezett hívek". A másik Czoma László, a keszthelyi kastélymúzeum országosan ismert igazgatója volt, aki szintén teljesen azonosult Miklós Imrével, sőt megtoldta azzal, hogy a nemzeti identitást őrző egyházi emlékek fenntartását közös állami-egyházi érdekek nevezte. Kifejtette azt is, hogy az egyházaknak túl kell lépniük az 1950-es években elszenvedett sérelmeiken, hiszen ma egészen más a helyzet, a múlttal nem szabad foglalkozni sem az államnak, sem az egyházaknak, káros dolog "gyanakvás, vádaskodás, önmarcangolás" között egymás szemére vetni az akkor történeteket. Egy új lakótelepen felvetődött templomépítési terv kapcsán rámutatott: "én ebben nem marxista ideológiánk vereségét, hanem az állam egyházügyi politikájának győzelmét látom". Javasolta továbbá - tekintettel "az állam és az egyházak között kialakult bizalom szintjére és intenzitására" -, hogy az országgyűlés alkosson új, átfogó egyházpolitikai alaptörvényt, amelyben mindezek az elvek kifejezésre juthatnak. A politika érdekes firtora, hogy az általa szorgalmazott, máig hatályos törvényt csak a rendszerváltás előtt, 1990 januárjában hozta meg az országgyűlés. - Aztán 1993-ban Czoma László független képviselőként egyik előterjesztője volt annak a konzervatív kormánypárti javaslatnak, mely e törvény megváltoztatásával a vallásszabadság korlátozását indítványozta.

Visszatérve 1987 decemberére, a tanácskozás Miklós Imre - az észrevételeket megköszönő, a megkezdett folyamat következetes továbbvitelét ígérő - válaszával folytatódott, majd az országgyűlés az ÁEH beszámolóját egyhangúan, ellenszavazat és tartózkodás nélkül elfogadta. Az állam és az egyházak idillikus együttműködését nyomatékosította az elhúzódo tárgyalás szünetében - Sarlós István kezdeményezésére - sorra került találkozó, melyen a képviselők és a vendégek között helyet foglaló egyházi méltóságok illetve az MSZMP részéről Kádár János, Berecz János valamint Miklós Imre vettek részt. (A kedélyes megbeszélést megőrkítő felvételei. A kormányzat és az egyházak jó viszonyát 1987 karácsonya előtt kölcsönösen demonstrálták. December 22-én az Elnöki Tanács Bagó István katolikus esperes-plébánosnak a Munka Erdemrend arany fokozata kitüntetést adományozta "az állam és a római katolikus egyház közötti kapcsolatok fejlesztésében kifejtett eredményes munkássága jutalmául". (Miklós Imre adta át Marosi Izidor váci püspök jelenlétében.) Karácsony első napján első ízben közvetítette élőben a Magyar Televízió az éjféλι misét a budapesti Mátyás-templomból. Az *Új ember* c. katolikus hetilap pedig közzétette a Katolikus Békebizottság és az Egyházközi Békebizottság nyilatkozatát, mely a béke és leszerelés ügyét, valamint a közepe és rövidebb hatótávolságú rakéták felszámolásáról ekkor kötött szovjet-amerikai megegyezést méltatta. A lap egyébként az országgyűlési vitáról jellemző módon *Továbblépni a közjó szolgálatában* c. nagy tudósításban számolt be.

A rendszerváltást, s benne az Állami Egyházügyi Hivatal jogutód nélküli felszámolását alig másfél évvel megelőző történetnek távolról sem kívánjuk "áthallásait", vagy a szereplők szavainak későbbi véleményükkel való egybevetését elemezni. E történelmi epizód felidézése sokkal fontosabb azért, mert általában jellemzi e ritka és különleges időszak lényegét. Ha rövid időre is, a magyar társadalom és közélet jelentős részében felcsillant a lehetőség egy valóban "emberarcú" szocializmus megteremtésére, az MSZMP hatalmi monopóliuma mellett egy, a társadalom széles körű támogatottságát élvező rendszer kiépítésére, melyet "fent" és "lent" egyaránt sokan gondoltak komolyan. Az ÁEH beszámolójának parlamenti megvitatásával a pártállam - szigorúan a rendszer keretein belül elképzelt demokratizálás jegyében - a törvényhozás kormány feletti ellenőrző szerepének növelése felé tett óvatosan tapogatózó lépést. Továbbá az 1980-as évek közepére a Kádár-rendszer szövetségi politikája két évtizedes előkészítés után kétségtelenül elérte célját: az állam irányítói nemhogy legyőzendő ellenfélnek nem, sokkal inkább komoly szövetségesüknek tekintették az egyházakat, utóbbiak pedig előbb stratégiai, majd politikai, sőt ideológiai alapon is azonosultak ezzel a felfogással. Vagyis az 1987-es parlamenti ál-vita egyik szereplője sem valamiféle fenyegetés hatására, vagy számító önérdékből, hanem nagyon is őszintén mondta, amit mondott. (Feltételezhetjük, hogy - bár a fontosabb hozzászólások valamennyi nagy történelmi egyház, a SZET illetve a pártvezetés egy-egy vezetőjének nevéhez fűződött - a vitanap feltűnő szerkezete sem előre megírt, merev forgatókönyv alapján alakult ki.) Nem véletlen, hogy a kialakított együttélést valamennyien hosszabb távra tervezték. (Például az esztergomi érsek még pár héttel az ÁEH megszüntetése előtt is sajnálattal nyilatkozott arról, hogy a katolikus egyház érdekeit mindenkor szívén viselő, tapasztalt és bölcs Miklós Imrével megszakad a harmonikus, eredményes munkakapcsolat... Az állam és az egyházak kapcsolatáról, a vallássságról.

Az egyházak és a (párt)állam sajátos békességét a rendszerváltással beköszöntött új kultúrharok adták át a történelemnek. Más kérdés, hogy a történelmi egyházaknak a kormányon lévő párt(ok) ideológiájával való ilyen azonosulása, az utóbbiak politikája melletti aktív fellépés nem csak 1987-ben adott alkalmat a kölcsönös elkötelezettség hasonló hangvételű hangoztatására.

A parlamenti beszédeket az elhangzás sorrendjében közöljük.

Valamennyi beszéd forrása:

Országgyűlési Értesítő. Az országgyűlés 22. ülése, 1987. december 17-én. [Bp., 1987.] 1717-1758. col.

A fényképek és a mellékelt táblázat a Népszabadság 1987. december 18-i számának 1. ill. 5. oldaláról származnak.

Forrás

Sarlós István elnök

Országgyűlés 22. ülése, 1987. dec. 17-én, csütörtökön

Tisztelt Országgyűlés! Napirend szerint következnek az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének beszámolója az állam egyházpolitikáiról, a hivatal munkájáról.

A parlament nevében üdvözlöm az egyházak ülésünkön megjelent vezető? személyiségeit, akik jelenlétükkel megtisztelik a tanácskozásunkat. *(Taps)*

Miklós Imre elvtársat, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökét illeti a szó.

Miklós Imre Expozéja

MIKLÓS IMRE: Tisztelt Országgyűlés! Megtisztelő kötelességemnek teszek eleget, amikor az államhatalom és a népképviselő legfelsőbb testülete előtt beszámolok az állam és a hazánkban működő egyházak kapcsolatainak alakulásáról, valamint az Állami Egyházügyi Hivatal tevékenységéről.

Ez az alkalom azért is jelentős számunkra, mert hivatalunk fennállása óta első ízben tehetünk jelentést az Országgyűlésnek. Köszönöm, hogy e társadalmi jelentőségű témát az Országgyűlés napirendre tűzte.

Hadd csatlakozzam a már elhangzott köszöntéshez, s én is üdvözlöm a magyarországi egyházak jelenlévő vezetőit, akiknek egy része a vendégek páholyában, másik része a képviselői padokban ül. Hadd tekintsem ezt a jelenléletet úgy, mint egy szimbólumot! Hiszen a mindennapok együttműködésében mindazt, ami eredmény és mindent, ami hiányosság, együtt végeztük, és remélem, hogy a jövőben is a továbbfejlődést is közös úton fogjuk végezni együtt.

Tisztelt Országgyűlés! A mai magyar társadalmi valóság egyik fontos jellemzője, hogy immár hosszú idő óta megnyugtatóan rendezett az állam valamint az egyházak és vallásfelekezetek kapcsolata. A párbeszéd, az alkotó együttműködés olyan időszakát éljük, amikor a figyelem a nép javára végzett közös munkára és összefogásra irányul. A jelenlegi kedvező helyzet több évtizedes küzdelmekkel, útkereséssel teli fejlődés eredménye, amely a szembenállástól a szocializmus építésében vállalt felelősségig, a haza javára végzett közös munkáig vezetett.

A felszabadulás után a hatalmi politikai viszonyok demokratikus átalakulása gyökeresen változtatta meg az állam és az egyházak kapcsolatait. A korábbi társadalmi viszonyok között élő egyházak csakúgy, mint a világ történelme során oly sokszor, nehezen tudtak alkalmazkodni az új körülményekhez és viszont; a forradalmi változások közepette formálódó új társadalom is nehezen tudta befogadni a régi társadalmi rend intézményeit.

Meg kellett tehát határozni az egyházak helyét és az állam hozzájuk való viszonyát. Sor került az állam és az egyházak különválasztására, és történelmünk során először létrejehetett az egyházak és vallásfelekezetek teljes, valódi egyenjogúsága. A kapcsolatok rendezésében kiemelkedő jelentőségű esemény volt az állam és az egyházak, felekezetek közötti megállapodások létrejötte 1948 és 1950 között.

E megállapodásokban az egyházak és vallásfelekezetek elismerték a Magyar Népköztársaság államrendjét és törvényeit, az állam pedig az Alkotmány szellemében biztosította a vallás szabad gyakorlásának feltételeit.

Az 1950-es évek első felében azonban a megállapodások értelmében kialakuló kapcsolatok fejlődését hátráltatták a politikai élet dogmatikus torzulásai, az egyházakkal szembeni bizalmatlanság, a hívő embereket sértő türelmetlenség, valamint az egyházakon belül fellépő visszahúzó erőknél a népi demokratikus átalakulással szembeni kísérletei. Mindezek következtében bonyolult egyházpolitikai körülmények jöttek létre, amelyeket az 1956-os ellenforradalmi események még tovább nehezítettek.

E súlyos társadalmi megrázkódtatás után a Magyar Szocialista Munkáspárt a társadalom előtt álló feladatok megvalósításához elengedhetlenül szükséges nemzeti egység érdekében új alapokra helyezte szövetségi politikáját. Abból a felismerésből indult ki, hogy a szocialista társadalom eredményes építésének feltétele a különböző világnézetű emberek összefogása és politikai szövetsége. E politika az állampolgárok számára az egyenjogúság teljes elismerését és mindenfajta megkülönböztetés megszüntetését jelentette.

Lehetővé vált, hogy vallásos emberek lelkiismereti konfliktusok nélkül egyenrangú állampolgárként vegyenek részt a szocializmus építésében. Egyre következetesebben érvényesült az a meggyőződés, hogy honfitársaink megítélésének igazi mércéje a társadalomért végzett alkotó munka, s hogy aki a társadalom felemelkedéséért, boldogulásáért dolgozik - világnézetét meggyőződésének megtartása mellett - a társadalom megbecsült, hasznos tagja. A kormány ezekre, a társadalom valószínű viszonyait számbavevő, a szocialista humanizmus eszméinek megfelelő elvekre építette egyházpolitikáját.

E törekvését fokozatosan szélesedő támogatás övezte. Történelmileg rövid időre volt szükség ahhoz, hogy a marxisták és a hívők között javuljon a megértés, teljesebbé váljon az együttműködés.

Tapasztalataink szerint a kedvezőbb helyzet kialakulásához az egyházakon belül lezajlott mélyreható változások is hozzájárultak. Széles körű teológiai munkával újraértékelték a társadalomhoz való viszonyokat, korszerűsítették az egyházak belső életét szabályozó törvényeiket. Elfogadták, hogy a lelkiismereti szabadság és a vallás szabad gyakorlása, valamint az állampolgári jogok és kötelességek nem állíthatók szembe egymással. Meggyőződtek arról, hogy egyházpolitikánk alkotmányos alapokra épül, megvalósítását törvényeink garantálják.

Egyházpolitikai viszonyaink további javulását tette lehetővé a Magyar Népköztársaság és a Vatikán között 1964-ben kötött részleges megállapodás. Ennek keretében a Vatikán többek között tudomásul vette a katolikus püspökök kinevezésének és a papok állampolgári esküjének módját. A megállapodás nyomán a magyarországi katolikus egyház és a Szentszék, valamint kormányunk és a Vatikán közötti kapcsolatok fejlődésnek indultak. A kölcsönös érdekek figyelembevételével lehetőség nyílt a megoldatlan egyházpolitikai kérdések fokozatos rendezésére.

A társadalmi fejlődés következtében az állam és az egyházak közötti tartalmában és minőségében magasabb színvonalú politikai kapcsolatok jöttek létre és szilárdultak meg. Lehetővé vált, hogy az egyházak értékeikkel hozzájáruljanak a társadalom erkölcsi színvonalának emeléséhez, szellemi életének gazdagításához, tevékenységükkel részt vegyenek a közös érdekeinket szolgáló gazdasági, szociális, kulturális és erkölcsi feladataink megoldásában. Államunk az egyházakkal ilyen jellegű tevékenységét társadalmilag hasznosnak látja, itéli, elősegíti és ezt különbözőképpen elismeri.

Tisztelt Országgyűlés! Hazánkban a lelkiismereti és vallásszabadság zavartalanul érvényesül. A kialakult helyzet összhangban áll a helsinki megállapodásokkal és jó feltételeket biztosít a továbbfejlesztéshez is.

A világnézetű hovatartozást, s így a vallásosságot is az állampolgárok magánügyének tekintjük, s ezért a vallásos honfitársaink számát semmilyen hivatalos adatfelvétel alkalmával nem mérjük fel. A vallásos meggyőződés nem lehet előny vagy hátrány forrása. Az egyházak és vallásfelekezetek szabadon működnek. Templomaikban, imaházaiukban akadálytalanul tartanak istentiszteleteket, elvégzik a hívek által igényelt szertartásokat, egyházi összejöveteleket szerveznek. A vallásos szülők gyermekei hitoktatásban részesülhetnek. Az egyházak lelkészképző intézményeket, a katolikus, a református és az izraelita felekezetek középiskolákat tartanak fenn, különböző intézményeket működtetnek, rendelkeznek a hitéleti tevékenységhez szükséges sajtó és kommunikációs lehetőségekkel. Híveiktől egyházfenntartási hozzájárulást szednek, hazai és külföldi adományokban részesülnek.

Az egyházak és vallásfelekezetek törvényeik szerint nevezik ki, illetve választják meg tisztségviselőiket. Államunk tiszteletben tartja az egyházak autonómiáját, ugyanakkor közös érdekünk, hogy olyan személyek kerüljenek az egyházak vezető tisztségeibe, akik egyben közös hazánk állami törvényeit betartják és arra való buzdítást is kötelességüknek tartják. Ezért szükséges egyes egyházi állások betöltéséhez előzetes állami hozzájárulás.

Az egyházak papjai, a világi és egyházi vezetők beiktatásuk alkalmával állampolgári esküt tesznek. Államunk az egyházakat vallásos honfitársaink közösségének tekinti. Ezért ma már természetes, hogy más közösségekhez hasonlóan az egyházak is kifejezésre juttatják nézeteiket az egész népet érintő kérdésekről és tevékenységükkel hozzájárulnak gondjaink megoldásához és társadalmi fejlődésünk segítéséhez.

Az egyházak képviselői számára is nyitottak a társadalmi és politikai közéletünk fórumai. Választott tisztségeket viselnek itt az Országgyűlésben és az Elnöki Tanácsban, a helyi és megyei tanácsokban, a Hazafias Népfront országos és helyi szervezeteiben, a békemozgalomban.

Az állami és társadalmi testületek munkájában választóik bizalmából a felekezetek papságának mintegy egyötöde vesz részt. Az egyházi személyek a közéleti tisztségekben elsősorban választóikat képviselik, de természetesnek tartjuk, hogy tevékenységüket egyházaik érdekeivel összhangban fejtik ki.

Rendszerek a társadalmi szervezetek és az egyházak vezetőinek konzultációi. Így például a Hazafias Népfront országos és megyei vezetői évenként többször találkoznak és véleményét cserélik az egyházi vezetőkkel. Ugyancsak rendszeresek a tájékoztató és fórum jellegű országos és megyei papi találkozók, valamint a városi és községi vezetők és az ott dolgozó lelkészek megbeszélései. Az esetek többségében a helyi tisztségviselők és a felekezetek lelkészei között a mindennapok gyakorlatában tartalmas együttműködés bontakozott ki.

A békéért és a biztonságért folyó küzdelem kezdettől fogva a politikai együttműködés egyik legfontosabb területe. Az Országos Béketanács keretében működő katolikus papi békebizottság, továbbá Opus Pacis, a püspöki kar békeműve, illetve a protestáns és a kegyekezések, az izraelita felekezetet képviselő egyházközi békebizottság tevékeny részt vállalnak a hazai és a nemzetközi békemozgalom céljainak megvalósításában.

1984 tavaszán - az egyházak történetében először - az egyházi békemozgalom kezdeményezésére valamennyi egyház és vallásfelekezetet képviselője együtt tanácskozott itt az országban. Az egyházak országos találkozójának témáját és tartalmát tömör és szép szavakkal határozták meg ily módon: Felelősséggel a hazáért és az emberiségért. Kifejezték nézeteiket, és közös álláspontot alakítottak ki arról, milyen tettekkel fejezhetik ki, hogy felelősséget éreznek hazánk boldogulásáért, az emberiség békéjéért.

A hazai egyházak aktív szerepet játszanak a magyar szolidaritási mozgalomban, adományait eljuttatják a világ számos térségében az arra rászorulóknak.

A magyarországi egyházak hitelveik alapján minden hazai és nemzetközi fórumon fellépnek a béke, a leszerelés, a társadalmi igazságosság, a népek közötti bizalom erősítése, a párbeszéd és az együttműködés mellett. Következetes állásfoglalásaikkal, alkotó vélemény-nyilvánításaikkal nagy tekintélyt vívtak ki maguk és hazánk számára. Kifejezésre jut ez abban, hogy a magyarországi egyházak képviselői számos egyházi világszervezetben fontos vezető tisztséget viselnek.

Az elmúlt időszakban több nemzetközi egyházi szervezet Magyarországon tartotta rendezvényeit. Kiemelkedő fontosságú nemzetközi egyházi esemény volt például a Keresztény Békekonferencia és az Európai Katolikusok Berliini Konferenciájának több tanácskozása, a Lutheránus Világszövetség világtalálkozója, az európai katolikus püspöki karok titkárainak konferenciája, a Zsidó Világkongresszus végrehajtó bizottsági ülése. E találkozók eredményei is hozzájárultak országunk életének hiteles megismeréséhez.

S most, amikor a nemzetközi enyhülés új szakaszát reméli a világ, a magyar egyházak joggal érezhetik, hogy erőfeszítéseik nem voltak hiábavalók, a béke megőrzése érdekében kifejtett munkájuk is hozzájárult az állami vezetők tárgyalásain elért eredményekhez.

Szólnunk kell az egyházak szociális tevékenységéről, amely jól kapcsolódik a kormány és a társadalmi mozgalmak szociális gondoskodási rendszeréhez. Az egyházak részt vállalnak az egészség-megőrzés nemzeti programjának megvalósításából, és aktív szerepet játszanak a testi és szellemi fogyatékosok és a rászoruló idős emberek felkarolásában. Államunk erkölcsi és pénzügyi segítségét nyújt az egyházak szociális intézményeinek fenntartásához, korszerűsítéséhez, gondozási költségeihez, az ápoló személyzet szakmai felkészítéséhez. Támogatja az egyházak törekvését az alkoholizmus és a veszélyeztetett fiatalok társadalmi beilleszkedését segítő új formák bevezetésében. Ezért is járult hozzá több új egyházi szociális otthon létrehozásához és a katolikus egyház szociális tevékenységét segítő új női szerzetes-rend felállításához.

A nemzeti értéké nyilvánított emlékek egyharmad része az egyházak tulajdonát képezi. Ezek megőrzése közös érdekünk és feladatunk. Az elmúlt években - a szorító gazdasági körülmények ellenére - az állam és az egyházak közös erőfeszítésével sok műemlék - templom és egyházi épület újjáépült meg, jelentősen fejlődött együttműködésünk az egyházak tudományos gyűjteményeinek gyarapodásában, a történelmi kutatásokban, a honismereti mozgalmak fellendítésében. Kapcsolataink hasonló módon fejlődnek a településfejlesztés, a környezetvédelem terén is.

A magyarországi egyházak - a közsímet, meglévő nehézségek ellenére is - fontos szerepet játszanak a határainkon túl élő magyarsággal meglévő kapcsolatok alakításában és az anyanyelv megőrzésében. A Magyarok Világszövetségével együttműködve rendszeresen küldenek az emigrációban, vagy nemzeti kisebbségben élő magyar vallási közösségek számára bibliákat, könyveket, közreműködnek az anyanyelvi táborok és konferenciák szervezésében. Ugyanakkor kellő figyelmet fordítanak arra is, hogy a hazánkban élő hívő nemzetiségi lakosok anyanyelvükön gyakorolhassák vallásukat.

Az utóbbi években elmélyült, és új eredményeket hozott a marxisták és a hívők közötti párbeszéd. Az állam és az egyházak közötti kapcsolatok szintje, az együttműködés minősége változása lehetővé tette és igényelte, hogy a párbeszéd elméleti kérdések tudományos tisztázására is kiterjedjen. A hazai marxista és vallásos teoretikusok dialógusa először a protestáns egyházak teológusaival bontakozott ki az 1981-es, úgynevezett debreceni találkozón. Magyar kezdeményezésre a párbeszéd nemzetközivé szélesedett. 1984-ben került sor fővárosunkban az első nemzetközi marxista-keresztény dialógusra, majd ennek eredményeire építve az elmúlt év októberében Budapesten ült össze először a marxista és katolikus nemzetközi tanácskozás. A dialógus fontos eredménye, hogy az abban résztvevő partnerek világnézetüket megőrizve, az ideológiai különbségek ellenére is képesek voltak az emberiség és a társadalom számos nagy kérdésének megvitatására és közös felelősség-vállalásra.

A magyar marxisták és vallásos hívők a továbbiakban is érdekeltek a nemzetközi dialógus fejlődésében. Ugyanakkor hazánkban a különböző felekezetek képviselőivel és különböző szinteken folytatott párbeszéd előmozdíthatja a fontos közös ügyeink előrevitelét, gondjaink megoldását.

Tisztelt Országgyűlés! Önök előtt ismeretes, hogy a közelmúltban súlyos személyi veszteségek érték az egyházakat. Számos vezető poszton változás következett be, többek között a katolikus, a református, az evangélikus egyház és az izraelita felekezet vezetésében. Olyan nagy tekintélyű, köztisztviselő és megbecsülésnek örvendő személyiségek távoztak el, mint az elhunyt Lékai László bíboros, Káldy Zoltán elnök-püspök, Salgó László főrabbi. Mindnyájunk őszinte sajnálatára nyugalomba vonult Bartha Tibor püspök. Helyükre a közelmúltban új vezetőket választottak meg, illetve neveztek ki. Meggyőződésünk, hogy az egyházi vezetők nemzedékváltása, amely az élet természetes velejárója, változatlan feltételeket jelent az egymás megbecsülésén alapuló közös munkához.

Mindehhez kellő alapot és garanciát ad az új egyházi vezetők személye, az egyházak valós érdekei, valamint az elmúlt három évtized fejlődése, egyházpolitikánk bevált elvei és gyakorlatai.

Tisztelt Országgyűlés! Az állam és az egyházak, felekezetek közötti jó viszony mellett időről időre felmerülnek nehézségek, s ezek megoldásával kapcsolatban nézeteltérések, viták is. Mindkét fél részéről azonban közös a szándék, hogy a megoldásra váró kérdésekre a kölcsönös érdekek figyelembevételével találjuk meg a választ.

Tudjuk, hogy egyházpolitikánk megítélésében eltérő vélemények is hallhatók. Az állam és az egyházak közötti kapcsolatok elmélyülésétől egyesek a szocializmus, mások az egyházak jövőjét féltik. E nézetek képviselőivel türelmesen vitatkozunk, és tényekre épülő meggyőző munkával arra törekszünk, hogy jobban megértsék egyházpolitikánk alapelveit, céljait.

Foglalkozunk azzal a kérdéssel is például, hogy az egyházi vezetőkkel közösen mit tehetünk azért, hogy az egyházaktól és a világtól elforduló, társadalmilag káros, szekta-jellegű vallási mozgalmak terjedése csökkenjen.

Egyházpolitikai helyzetünk értékeléséhez hozzátartozik, hogy szólnunk azokról is, akiknek nem tetszik az, hogy az egyházak megtalálták helyüket a szocializmusban. Egyes személyek, kisebb szakadár csoportok az eddig bejárt úttal nem tudnak és nem is akarnak azonosulni. Azon mesterkednek, hogy a fejlődés irányát megváltoztassák. Miközben a szocialista államot támadják, attól sem riadnak vissza, hogy saját egyházuk vezetőit is lejárássák. Valójában kárt okoznak a magyar nemzetnek, a szocialista társadalmi renddel, szövetségi politikánkkal fordulnak szembe.

Fontos megjegyezni, hogy a magyarországi egyházak vezetői, az egyházak központjai, köztük a Vatikán is, az állami törvények betartására buzdítanak. Munkánk során kellő figyelmet fordítunk az említett negatív jelenségekre, de a jövőben sem kívánunk részt venni az egyházak belső vitáiban.

Szólnom kell a felsoroltakon kívül arról is, hogy társadalmunkban helyenként még tapasztalható a vallási türelmetlenség és fel-felbukkan a faji előítélet. E nézetek képviselői, mutatkoznak akár egyházi, akár világi részről, elfelejtik, hogy az alkotmányos előírások nemcsak jogokat, hanem kötelezettségeket is jelentenek. Ezeket a törekvéseket mi mélyesen elítéljük. Megszüntetésük következtében politikai munkát, és ha szükséges, határozott törvényes fellépést is követel tőlünk. Úgy gondoljuk, hogy e káros jelenségek leküzdése alkotmányos kötelessége az állami és az egyházi vezetőknek, minden hazáját szerető, nemzetünk egységét féltő honfitársunknak.

Tisztelt Országgyűlés! Az egyházakkal kapcsolatos ügyeket felszabadulásunkat követően kezdetben a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium intézte. Az 1951. évi I. törvény átszervezte a minisztériumot, és az egyházakkal és vallásfelekezetekkel kapcsolatos feladatok intézésére létrehozta az Állami Egyházügyi Hivatalt.

Hivatalunk országos hatáskörű államigazgatási szervként működik, munkáját a kormány irányítása és felügyelete alatt végzi. Legfontosabb feladatai közé tartozik az aktív közreműködés abban, hogy az egyházakkal és vallásfelekezetekkel kötött egyezményeket és megállapodásokat állami és egyházi részről egyaránt betartsák. Részt vesz továbbá az egyházi vonatkozású jogszabályok előkészítésében és figyelemmel kíséri érvényesülésüket. Segíti és ellenőrzi a Minisztertanács egyház-ügyekben hozott intézkedéseinek végrehajtását. Intézkedik a lelkiismereti szabadsággal és a vallás szabad gyakorlásával összefüggő kérdésekben. Hivatalunk feladata az is, hogy az egyházak, felekezetek önkormányzati jogkörében alkotott törvénytervezeteit megvizsgálja annak érdekében, hogy azok összhangban legyenek az állami törvényekkel, jogszabályokkal.

Feladatunk az egyházak, felekezetek képviselőivel kapcsolatban álló megyei, városi és községi tanácsok egyházpolitikai tevékenységének figyelemmel kísérése és támogatása. Munkájuk szakszerűségét közvetlenül a megyei tanácsok egyházügyi titkárai segítik, akik szakigazgatási szerv vezetőiként végzik munkájukat.

Az egyházügyi szakigazgatási munka színvonala az elmúlt években érzékelhetően fejlődött, de előfordulnak még jelentős helyi különbségek. A megyei tanácsok vezető tisztviselői a korábbiaknál érdemibb módon és gyakrabban foglalkoznak egyházpolitikai kérdésekkel, a területükön működő egyházak vezetőivel kölcsönös, rendszeres és konstruktív kapcsolatot tartanak fenn. A városi és községi tanácsok egyházpolitikai tevékenysége is rendszeresebbé vált, de még előfordul, hogy a tanácsai és az egyházi képviselők közötti találkozók csak valamilyen ünnepi eseményhez kapcsolódnak. Helyenként tapasztalható még az állami szerveknek és a lelkeseknek egymással szembeni bizalmatlansága, túlzott óvatossága. Főleg a múltból származó kedvezőtlen jelenségek felszámolásában kölcsönösen vannak még tennivalóink.

Feladataink közé tartozik a fontosabb nemzetközi egyházi események hazai megrendezésének támogatása is. Kezdeményezzük és elősegítjük az állami és a társadalmi szervezetek vezetői, valamint az egyházak, felekezetek közötti országos szintű találkozókat. Koordinációs szerepet töltnék be az egyházak, felekezetek, valamint az egyes minisztériumok és országos hatáskörű szervek között az egyházakat érintő ügyek intézésében. Ezért rendszeresen munkakapcsolatot tartunk fenn a különböző szakértőkkel, országos hatáskörű államigazgatási szervekkel, s a társadalmi szervezetek országos központjaival.

Kívánatosnak tartjuk ezen a téren az együttműködésünk továbbfejlesztését.

Hivatalunk folyamatos és érdemi kapcsolatokat tart fenn a nemzetközi egyházi világszervezetekkel. Képviselőinkkel folytatott tárgyalásaink során a hazai egyházakat érintő ügyek mellett rendszeresen eszmecserét folytatunk a nemzetközi élet időszerű kérdéseiről is. Az 1964-es részleges megállapodásnak megfelelően rendszeresen találkoznak a Vatikán képviselőivel. A kapcsolatok megszilárdulásában és fejlődésében kiemelkedő jelentőségű esemény volt Kádár János és VI. Pál pápa találkozója 1977-ben. A Magyar Szocialista Munkáspárt főtitkárának római látogatása idején mondott szavai méltán keltettek figyelmet és elismerést a Vatikánban, és megelégedést a magyar katolikus hívők körében is. Nyilatkozatából idézek: "Mindketten elégedetten állapíthatjuk meg, hogy szándékaink találkoznak. A Vatikán és a Magyar Népköztársaság kölcsönösen arra törekszik a jövőben is, hogy ez a kedvező folyamat tovább folytatódjék. Hallgassuk meg egymást, vegyük figyelembe és tartsuk tiszteltben a másik fél érdekeit." Eddig az idézet.

Ugyanez a törekvés jellemezte kapcsolatainkat az azóta eltelt évtizedben, valamennyi találkozónk és tárgyalásunk során. Sokoldalú párbeszédet folytatunk a Lutheránus Világszövetséggel, az Egyházak Világtanácsával és az Európai Egyházak Konferenciájával. Rendszeresek és tartalmasak találkozóink a Szabadegyházak Tanácsához tartozó felekezetek világszervezetei közül az Adventista Generál Konferenciával és a Baptista Világszövetséggel.

Nemzetközi tevékenységünk fontos területe a szocialista országok egyházügyi hivatalaival való folyamatos együttműködés és tapasztalatcsere. Ápoljuk az egyes szocialista országokkal kialakított kétoldalú kapcsolatainkat.

Az állam és az egyházak személyi és dologi kiadásainak fedezéséhez évi 75 millió forint összegű rendszeres pénzügyi támogatás jut. Az államsegélyek folyósítására vonatkozó megállapodások hatálya 1968 végén lejárt. Kormányunk azonban, az egyházak kérésére úgy döntött, hogy az államsegélyt változatlan összegben 1990-ig tovább folyósítja. A támogatás nagyobb részét az egyházi vezetők saját hatáskörükben osztják fel. Az államsegély összege gyakorlatilag nem változott, viszont reálértéke jelentősen csökkent. Indokoltnak tartjuk ezért, hogy megvizsgáljuk az államsegély tovább folyósításának és reálértéke megőrzésének lehetőségeit.

Feladatainkat a kormány által jóváhagyott ügyrendnek megfelelően szervezeti egységekben végezzük. Munkatársaink szakmai felkészültségük, tapasztalataik alapján megfelelnek területünk sokoldalú követelményeinek, de természetesen szükségesnek tartjuk munkánk színvonalának további emelését. Az egyházak képviselőivel az elmúlt évtizedekben kölcsönös bizalom alapuló konstruktív partneri viszonyt alakítottunk ki. Az utóbbi években azt tapasztaljuk, hogy a vallásos emberek köréből is egyre többen fordulnak hivatalunkhoz kéréseikkel, gondjaikkal és javaslataikkal. Ezek megoldásában meggyőződésünk szerint igyekszünk segítségükre lenni. Tudatában vagyunk annak, hogy nyitottaknak, és képeseknek kell lennünk a társadalom elvárásai alapján reánk háruló feladatok felismerésére és végrehajtására. A felvetődő kérdések mának megfelelő, és a jövőbe mutató megoldása az állam és az egyházak közötti kapcsolat egységes jogi keretbe foglalásának átgondolását is szükségesé teszi. Ennek eredménye még jobban alátámaszthatja egyházpolitikai munkánk további zavartalan folytatását. Feladatunknak tartjuk, hogy a jövőben is tisztességgel, minden erőnkkel és képességünkkel szolgáljuk az állam és az egyházak kapcsolatai továbbépítésének ügyét.

Tisztelt Országgyűlés!

Az állam és az egyházak, felekezetek kapcsolatait összefoglalva úgy jellemezhetjük, hogy azok megfelelnek társadalmi viszonyaink fejlettségének, szövetségi politikánk elveinek. A hívő állampolgárok alkotmányos garanciák mellett élnek hitéletüket. Az egyházpolitika fejlődése történelmileg is értékes tapasztalatokat hozott. Ezek közül a legfontosabbnak azt tartjuk, hogy beigazolódt: a szocializmus építésében, az emberiség előtt álló problémák megoldásában sok olyan közös cél, tennivaló van, amelyek megvalósításáért a vallásos és a nem vallásos emberek tartósan, eredményesen dolgozhatnak és dolgoznak együtt. A magyar egyházpolitika elvei és gyakorlata nemzetközi figyelmet is kiváltott, azzal, hogy bizonyította: a szocializmust építő társadalomban az egyházak nem kényszerülnek semleges, vagy ellenzéki szerep vállalására, van más valóságos alternatíva: az alkotó párbeszéd, az együttműködés útja.

Tapasztalataink szerint így vélekednek a magyarországi egyházak vezetői, így gondolkodik erről papjaink és hívőinek túlnyomó többsége. Megnyilatkozásaikban és tetteikben kifejezésre juttatták, hogy a szocializmus építésének programja megfelel az egyházak társadalmi tanításainak, és törekvéseinek is. A hazáért és az emberiségért érzett felelősség jegyében a már említett 1984-ben tartott országos pápai találkozó elnöki megnyitójában így szólt erről Lékai László bíboros: "Mi, magyar egyházak és vallási felekezetek nyugodtan élünk egymás szeretetében és az államban, a társadalmi nemzeti egységet továbbra is gondosan őrizzük, hiszen legértékesebb kincsünk. De mivel ezt a kincset csak a béke nyugodt levegőjében tudjuk megvédeni, ezért a békéért emeljük fel aggodva szavunkat és minden nap ápoljuk a szívünkben". Ugyanezen a fórumon Bartha Tibor református püspök, a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának tagja hangsúlyozta: "Összefogásunkkal hazánk javát és az emberiség békés jövőjének biztosítását kívánjuk szolgálni. A hazaszeretet ügyében azzal tudunk jót cselekedni, ha népünk egységét, a nemzet szövetségét úgy becsüljük és óvjuk, mint a szemünk fényét. Az emberiség történetének legvalóságosabb időszakát éli és ilyen erőpróbáló időben az első parancs a még szorosabb összefogás".

Jól tudjuk, hogy a jelenlegi helyzet nem tökéletes, nem befejezett. A társadalom fejlődése, demokratizálódása nap mint nap új feladatokat állít elé. Kormányunk egyházpolitikájának továbbfejlesztését a jelenlegi bevált alapokra építve az eddig megtett út folytatásában látjuk. Az egyházakat, mint társadalmunk megbecsült intézményeit, a becsületos partneri kapcsolatok továbbépítésére hívjuk a közös munka szélesedő területein.

Tisztelt Országgyűlés!

Törekvéseink megvalósítása, munkánk hatékonyabbá tétele különösen fontos napjainkban, amikor sok nagyhorderejű feladat vár megoldásra. Társadalmi, gazdasági kibontakozásunk alapvető feltétele, hogy megőrizzük és továbbfejlesszük népünk cselekvő összefogását. Közös eredményeink alapján joggal remélhetjük, hogy az állam és az egyházak, felekezetek konstruktív együttműködése a jövőben is hozzájárul az egész ország előtt álló feladatok sikeres megvalósításához.

Befejezésül köszönetet mondva még egyszer azért, hogy a tisztelt Országgyűlés napirendre tűzte az állam egyházpolitikáját és az Egyházügyi Hivatal munkáját, arra kérem Önöket, hogy véleményükkel, tanácsaikkal és észrevételükkel adjanak segítséget további munkánkhoz. Meggyőződésem ugyanis, hogy az állam és az egyházak jó viszonyának megőrzése és továbbfejlesztése messze túlmutat hivatalunk feladatkörén, az egész társadalmunk ügye és feladata. Kérem a Tisztelt Országgyűlést, hogy beszámolómat vitassa meg és fogadja el. Köszönöm, hogy megtiszteltek figyelmükkel. *(Taps)*

Kürti László hozzászólása

ELNÖK: Tisztelt Országgyűlés! Bejelentem, hogy az elhangzott beszámolóhoz 10 képviselőtársunk jelentkezett hozzászólásra. Kürti László Borsod-Abaúj-Zemplén megye választókerületének képviselőjét illeti most a szó.

KÜRTI LÁSZLÓ: Tisztelt Országgyűlés! Kedves Képviselőtársaim!

Az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének beszámolójához Borsod-Abaúj-Zemplén megyei képviselőként szólok hozzá. Támaszkodom arra az információra, amit képviselőcsoportunk legutóbbi ülésén kapott a megye egyházpolitikai helyzetéről. Ugyanakkor nem rejtem véka alá, hogy az állam és az egyház viszonyának az alakulását egyházi tisztségemből következően nem az állam, hanem az egyház, közelebről a református egyház szemszögéből nézem.

Az elhangzott beszámoló négy évtized távlatába állítva adott képet az állam és az egyház viszonyának alakulásáról. Valóban, ez a viszony helyesen csak úgy értékelhető, ha folyamatában, fejlődésében szemléljük.

A felszabadulás után végbentem gyökeres társadalmi átalakulás történelmi méretű döntés elé állította az egyházakat. A református egyház abból az elvi teológiai meggyőződésből kiindulva kereste helyét a szocializmusban, hogy az egyház léte nincs társadalmi rendszerhez kötve. Közeli két évtizedes története során végezte küldetését a rabszolga társadalomban, a feudalista, a kapitalista társadalomban és teológiai önértelmezése szerint Istentől kapott küldetése érvényes a szocialista társadalomban is. Ez természetesen nem jelenti, hogy az egyház közömbös lenne a társadalmi rend minősége iránt. A református egyház zsinati tanácsa 1948-ban kiadott deklarációjában kinyilvánította: "vallást teszünk arról, hogy az új Magyarország életformái szívüinktől nem idegenek és bennük egy igazabb, boldogabb magyar élet Istentől rendelt kereteit fedezzük fel."

A református egyház készségét ajánlotta fel az új társadalmi rendszerben a maga eszközeivel végezhető szolgálatra. Ennek a nyilatkozatnak a szellemében kötötte meg az egyezményt az új magyar állammal - elsőként az egyházak között.

A szocialista állam az Alkotmányban biztosította a vallásszabadságot és a lelkiismereti szabadságot. Az állam és az egyház viszonya azonban - amint erre a beszámolóban is utalás történt - egyelőre mégsem volt mentes a feszültségektől, a konfliktusoktól. Az 1950-es évek első felében érvényesülő dogmatikus szemlélet, amely a vallást az antagonisztikus ellentéteken nyugvó osztálytársadalmak ideológiai maradványának tekintette és elhalását rövid időre prognosztizálta, gyanakvást, bizalmatlanságot keltett az egyházpolitika iránt. Megnehezítette azoknak az egyházi vezetőknek és lelkeseknek a helyzetét, akik az új társadalmi rend elfogadására és annak humánus célkitűzései támogatására buzdították híveiket. Ugyanakkor érveket szolgáltatott azoknak, akik a régi társadalmi rendszerhez kötöttek tekintették az egyházat.

Az 1960-as évektől hazánk egyházpolitikája a nemzeti egység szellemében következetesen törekedett a vallásszabadság és a lelkiismereti szabadság érvényesítésére. Ez kedvező légkört teremtett egyfelől a keresztyének és a marxisták közötti párbeszéd elindulásához, másfelől a nagy nemzeti célok megvalósítása érdekében való együttműködéshez. A meginduló keresztyén-marxista párbeszéd elősegítette mindkét részen a másik fél valódi álláspontjának megismerését és az egymás torzképei elleni hadakozás megszüntetését.

Az egyház felismerte, hogy a marxizmus társadalmi és gazdasági programja keresztyén szociál-etikai szempontból méltánylást érdemlő értékeket hordoz. A marxisták viszont arra figyeltek fel, hogy az egyházak számos konkrét társadalompolitikai kérdésben, a béke és az igazságosság ügyében a marxizmus által is képviselt megoldások mellett emelnek szót. Öröndetes, hogy a több évtizede folyó párbeszéd eredményeképpen nemcsak az egyházpolitika gyakorlati kérdéseiben alakult ki jobb megértés, hanem elméleti síkon is tisztázódás ment végbe. Nyilvánvalóvá vált, hogy sem a keresztyénység autonómiája, sem a marxizmus autonómiája nem szenved csorbát, ha az emberiség mai sorskérdéseiben politikai egyetértésre jutnak.

Az egyházak ma hazánkban és külföldön a Szentírás mondanivalójának olyan lényeges részeire tesznek hangsúlyt, amelyek korábban háttérben maradtak. A rájuk bízott evangélium alapján tudják magukat elkötelezetteknek a társadalmi igazságosság, a béke és a teremtett világ integritásának megőrzése mellett. E kérdéskörök vizsgálatát és megoldásukat munkálását prioritásként tűzte napirendre több nemzetközi világi szervezet: az Egyházak Világtanácsa, az Európai Egyházak Konferenciája és a Református Világszövetség.

Tisztelt Országgyűlés! Az Állam és az egyház viszonyát nem lehet egy adott ponton petrifikálni, hanem - mindkét fél meggyőződése szerint - szükség van annak alkotó továbbfejlesztésére. Az ehhez megkívánt nyitottság mindkét részről adott.

A keresztyén-marxista párbeszéd eddigi eredményeire építve tovább kell munkálni a hívők és marxisták gyakorlati együttműködése elméleti alapjainak a tisztázását. Az ideológiai és vallási tekintetben sokszínű világunkban, mind nemzetközi téren, mind egy országon belül szükség van a pluralizmus gondolatának elfogadására és érvényesítésére. Joggal foglalkoznak elméleti és politikai folyóiratok napjainkban a toleranciával. A világnézeti türelmesség sem keresztyén oldalról, sem

marxista részről nem jelenti a saját meggyőződés relativizálását, viszont feltétlenül magában foglalja a partner komolyan vételét, elvi álláspontjának tiszteletben tartását, létjogának elismerését.

A Borsod megyei képviselőcsoport elé terjesztett tájékoztató megállapította, hogy "Kiegyensúlyozott együttműködés, egyenrangú partneri viszony, egymás megértése és segítése jellemzi" az egyházpolitikai helyzetet a megyében. Hiszem, hogy ez szolgálja mind az egyház, mind a társadalom javát.

Tisztelt Országgyűlés! Népünk és országunk nehéz feladatok előtt áll. Egyházam nem szemléli szenvtelenül vagy közömbösen azt a törekvést, amely a demokrácia kiszélesítésére irányul. Az olyan társadalmat tartja életképesnek, amely igazságos viszonyokat teremt, és mindenki számára biztosítja a részvételt a döntéshozatalban.

A református egyház erkölcsi kötelességének tekinti a stabilizációért, a gazdasági és társadalmi kibontakozásért folyó erőfeszítések támogatását abban a meggyőződésben, hogy annak sikerétől függ az egész nép jóléte, a hívők és ateisták, a vallásos és nemvallásos emberek boldogulása egyaránt. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps)*

Bak István hozzászólása

ELNÖK: Szólásra következik dr. Bak István, Bács-Kiskun megye 7. sz. választókerületének képviselője.

Dr. BAK ISTVÁN: Tisztelt Országgyűlés! Kedves Képviselőtársaim! A Magyar Népköztársaság alkotmányának 63.§-a biztosítja az állampolgárok lelkiismereti szabadságát és a vallás szabad gyakorlását.

A Miklós Imre államtitkár által elmondottakból is az tűnik ki, hogy a Magyar Népköztársaság tiszteletben tartja az Alkotmány fenti paragrafusában megfogalmazott emberi jogot. Az új politikai állásfoglalásban is mutatkozik egy olyan szemlélet, hogy a jószándékú embereket - ideológiai meggyőződésüktől függetlenül - partnernek kell tekinteni a felhalmozódott feladatok sikeres megoldásában.

Az elmúlt évtizedek gyakorlata is azt bizonyítja, hogy a vallásos érzelmű állampolgárokkal jól tudunk együtt dolgozni a szocialista társadalom építésének folyamatában. A vallások önmagukban is tartalmaznak olyan értékes etikai megfogalmazásokat, amelyek találkoznak a mi társadalmunk célkitűzéseivel, például az tízparancsolat egyes pontjai, vagy a legfontosabb, a békéért való aktív tevékenykedés, amely még nemzetközi vonalon is erősíti a Magyar Népköztársaság ilyen irányú tevékenységét.

Az államnak és az egyházaknak az elmúlt évtizedekben kialakult kapcsolata is azt bizonyítja, hogy mindinkább azok a vonások érvényesülnek, amelyek nem szétválasztanak, hanem összekapcsolnak bennünket az emberi haladás területén folytatott munkában. Ez a tény mindenképpen pozitívnak értékelhető.

Megerősítem az államtitkár gondolatait abban is, hogy az állami, társadalmi szervek vezetői és az egyházak között nagyon jó és kiegyensúlyozott kapcsolat alakult ki. Így van ez Bács-Kiskun megyében is. A vallásos emberek jól érzik magukat a megyében, hitéletük gyakorlásában semmilyen körülmény nem akadályozza őket. A munkában helytállnak, aktívan dolgoznak a közösségért. Három városunk és 18 községünk nemzeti hagyományokat őriz. Délszláv, német, szlovák nyelven szól az ének és még több nyelven, a Dunamenti Folklor Fesztiválon.

A nemzetiségek nemzeti öntudatának ébren tartásában fokozott jelentőséget nyer az ősök vallása. A mi megyénk hagyományőrző és hagyománytisztelő más vonalon is. Őrizzük Petőfi, Katona József, Móra Ferenc, Nagy Lajos irodalmi emlékeit. Kodály Zoltán zenei nevelésünkhöz adott útmutatást. A Kodály Intézetben tanulók a világ különböző országaiba viszik el élményeiket, s ami a fő, jó hírünket is.

Mindezt azért mondtam el, mert az állam és az egyház kapcsolatának alakulása elválaszthatatlan attól a környezettől, ahol együtt élünk, együtt dolgozunk, építjük társadalmunkat. A megyében a vallásos emberek döntő többsége római katolikus. Ennek történelmi gyökere az, hogy I. István királyunk az államalapítással egyidőben érsekséget alapított Kalocsán. Később a reformátusok és evangélikusok is gyülekezetet hoztak létre, templomokat építettek. Majd létrejöttek az ortodoxok, baptisták, őskeresztények, pravoszlávok, pünkösdisták, adventisták és a nazarénusok gyülekezete is, amelyek ma is élnek és működnek.

Az izraelitáknak az ismert tragédia által megfogyatkozott számuk miatt működő imaházuk csak Kiskunhalason van. A megyében lévő többi templomaikat felújították, amelyek kultúrtörténeti értékeket képviselnek. Ilyenek Baján, Kecskeméten, Kalocsán és Kiskőrösön találhatóak. A közelmúltban pedig Apostagon került felújításra a volt imaház, amelynek az egész ország tanúja lehetett a televízión keresztül.

A közös összefogásnak köszönhető, hogy ezek a nemzeti értékek nem mentek veszendőbe, hanem a közművelődést szolgálják a lakosság megelégedésére. Jelenleg a megyében 186 különböző felekezeti templom, 106 gyülekezeti terem biztosítja a hitélet gyakorlását. Az épületek állaga rendben van, évente 28-30 millió forintot költenek felújításra, korszerűsítésre adományokból. De jelentős anyagi támogatást nyújtott és nyújt az Állami Egyházügyi Hivatal, az Országos Műemléki Felügyelőség, a megyei és helyi tanácsok is. Az elmúlt években új templom épült Kecelen, Városföldön és folyamatban van építésük Érsekfalván, Ballószögön, Kunfehértón és Fülöpházán.

A vallásos hívek és a társadalmi összefogás mentette meg Soltvadkerten a temető kápolnáját, amelyet a napokban szentelt fel a kalocsai érsek. A megye 104 településén 243 főhivatású lelkész, 23 igehirdető és 24 világi személy végzi munkáját az egyház szolgálatában.

A különböző ideológiából fakadó régebbi ellentétek egyre inkább eltűnőben vannak, s ma már az egyházak lelkészei egyre inkább benne élnek ebben a közegben, ahol szolgálatukat teljesítik. Szót váltanak és mind gyakrabban szót is értenek az állam és a néppront vezetőikkel. Feladatot vállalnak a közéleti településfejlesztési munkákban, résztvesznek és felszólalnak a falugyűléseken. Magukéva teszik a települések problémáit és mozgósítanak a sürgető feladatok elvégzésére. A politikai együttműködés kapcsán a saját munkájuk, feladatuk mellett az egyházközösség és presbitérium tagjaival együtt segítenek a szociálpolitikai munkák végzésében is.

Négy egyházi szociális otthon van megyénkben. Együtt dolgozunk, hogy kevesebb legyen a válás, az alkoholista, az öngyilkos, de együtt dolgozunk azért is, hogy szép és tiszta legyen környezetünk. A tanácsban négy tanácsstag, két póttanácsstag lelkész tevékenykedik a megyében. A Hazafias Népfront különböző szintű bizottságaiban 38 lelkész választódott meg. A megye elnökség mellett működő katolikus papi békebizottságban 24, az egyházközi békebizottságban 16, a családsegítő bizottságban 3 lelkész is részt vesz. Az elmúlt öt év alatt öt lelkész részesült a megyében kormánykitüntetésben. Három lelkész a Békéért kitüntető jelvényben, Kiváló és Erdemes Társadalmi Munkáért négy lelkész kapott kitüntetést. A kecskeméti piarista gimnázium igazgatója ebben az évben részesült miniszteri kitüntetésben.

Bács-Kiskun megyében is egyre nő az idegenforgalom. Az érseki hivatal, az esperesi hivatal Kecskeméten is szinte valamennyi plébános, lelkész segítségünkre van a bel- és külföldi látogató fogadásában, a könyvtár, múzeum, gyűjtemény és a templomok bemutatásában. Mint említettem, nemzetiségiek is élnek megyénkben. Ha igény van rá, a kért nemzetiségi nyelven végzik szolgálatukat, szolgáltatásukat. Így élünk mi együtt vallásos és nem vallásos emberek. Együtt örülünk a sikereknek, az emberek boldogulásának, együtt aggódunk, amikor a béke veszélyben van, együtt vagyunk szolidaritással a különböző népekért, gyermekekért. Együtt tiltakozunk a fegyverkezés ellen, a helyi háborúk ellen, s együtt óhajtjuk a békét.

A kölcsönös érdekek, a további együttműködés azt igényli, hogy folytassuk szövetségi politikánkat, nyerjük meg cselekvésre valamennyi állampolgárunkat, az előttünk álló kormányprogram megvalósítására. Ennyiben kívántam alátámasztani a beszámolóban elhangzottakat, mert ez a gyakorlatban is így valósul meg. Az államtitkár által elmondottakkal egyetérték, javasolom képviselőtársaimnak a tájékoztató elfogadását. Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps)*

Szakács József hozzászólása

ELNÖK: Dr. Szakács József országos listán megválasztott képviselő felszólalása következik.

DR. SZAKÁCS JÓZSEF: Tisztelt Országgyűlés! Tisztelt Képviselőtársak!

Kérem, engedjék meg, hogy felszólalásomban mindenekelőtt átadjam a tisztelt Háznak a Magyarországi Szabadegyházak Tanács és a tanácsba tömörült vallási közösségek üdvözlését és jókívánságait. A felszabadulást követően immár több mint 40 esztendő telt el, amióta vártuk ezt az alkalmat, hogy szavunkat hallassuk, hogy itt az ország színe előtt kifejezhessük mint evangéliumi kis vallási közösségek örömünket az elért eredmények fölött, és elmondhassuk, hogy bennünket is áthatnak jelen életünk kérdései és gondjai, amelyekből mint egy nép fiai, mi is részt vállalunk. Ugyanakkor hittel, reménységgel bízunk a még boldogabb holnapban, melyért készek vagyunk mindig együtt munkálkodni népünk, társadalmunk egészével. Hitünkben adódóan bibliai alappal indulunk a közös munkába is, mert tudjuk, hogy igaz, amit Jeremiás próféta mondott: "A város - az ország - jóléte a mi jólétünk is."

Itt mi Magyarországon szabadegyházi közösségek kisebbségi egyház vagyunk. De világviszonylatban közösségeink több mint 250 millió embert tudhatnak testvérként maguk mellett.

Öszinte örömmel teszünk vallást itthon és a világ bármely részén arról, hogy tagegyházaink és híveink ebben a mi mai társadalmunkban kapták meg létünk alapjának jogát, a vallásszabadságot. Ezt értékelendő nem csoda hát, ha becsületes munkával, mindennapi imádsággal állunk oda népünk vezetői mellé, a mai gazdasági problémákkal küzdő napjainkban is és azzal a reménységgel kívánunk részt venni a béke munkálásában is, hogy "az igazság műve békesség és az igazság gyümölcse nyugalom és biztonság mindörökké."

Azt is örömmel mondhajuk el a világon bárhol, hogy nekünk ma itt hitéletünk megéléséhez megvan az elegendő bibliánk, a megfelelő mennyiségű vallásos irodalmunk. Vannak régi és új templomaink, kápolnáink, gyülekezeteink, ahol híveinkkel együtt zavartalanul végezhetjük istentiszteleteinket.

Az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének, Miklós Imre államtitkárának az expozejára annyira kerek, egész volt, hogy részünkről nem igényel semmi új kiegészítést. Én a biblia szavaival válaszolok államtitkár úr expozejára ekként: "Igaz beszéd ez és elfogadásra méltó". Jól tükrözi azt az utat, melyet megtettünk az elmúlt 40 év alatt. A mostani megbecsülés velünk, neoprotestáns közösségekkel, kiségháziakkal, messze feledtetni a múltat.

Az expoze nemzetközi értékelése híven tükrözte, hogy csak egyetlen pontra mutassak, hogy a különböző egyházak világszervezetei szabadegyházi vonatkozásokban is milyen nagyra értékeli és milyen nagyra becsüli a magyar állam egyházpolitikáját, benne elért eredményeket. Ha bennünket látogatnak meg külföldről, vagy mi utazunk egy-egy konferenciára, nem is kevésszer, teljesen megváltozott módon beszélnek arról, amit itt látunk, itt hallanak és itt tapasztalnak. Ezeket az eredményeket mi is őszinte örömmel regisztráljuk. Nagy elégtétel számunkra, hogy a korábbi, sokszor ellenségeskedésbe vezető megnyilatkozások helyett nem egyszer elismerés, bocsánatkérés hangján szólnak azok és immár egyre ők vannak többségben, akik a valóságot látva képesek voltak akár politikai beállítottságuk megváltoztatására is.

Úgy hiszem, államtitkár úr külföldi tárgyalásai között a legutóbbi amerikai útja alkalmával is újból meggyőződhetett arról, hogy a jó gyümölcsök egyre inkább bizonyosságai annak, hogy szervezetünk és tagegyházaink vezető hű állampolgárokhoz méltóan képviselik országunkat az egyes külföldi tárgyalások alkalmával.

Szükségesnek tartottam mindezeket elmondani azért, hogy képviselőtársaim a Szabadegyházak Tanács kapcsolatait, munkánkat, gondolkodásunkat valóságos tényként látva előítéletmentesen segítsék tovább a jó, a közös előrehaladás érdekében.

Az elmúlt szeptemberi országgyűlés óta több mint 20 egyházközszégyben, gyülekezetben, vezetőségi gyűlésen vettem részt, nem egyszer a késő esti órákba nyúlóan. Természetesnek tartom, hogy tölem, mint a szabadegyházi közösségek vezetőjétől hittestvéreink vagy érdeklődéssel, nyíltabban és őszintébben kérdeznek a jövő felől, melyet legtöbbször a múlt megtélésében, vagy a jelen élet megéléséből vizsgálunk. Hadd mondjam el örömmel azt, hogy a mi híveink nem veszítették el bizalmukat, telve vannak jó reménységgel és hiszik azt, hogy mindaz, ami ma itt, ebben az országban történik a szebb és boldogabb holnapért van, még akkor is, ha ez a kép nem bontakozik ki mindjárt minden alkalommal az emberek előtt.

Előttünk, hívó emberek előtt egyébként is Jézus szava áll, aki azt mondja: "Ne aggodalmaskodjatok a holnap felől". Ezer meg ezer bizonyítékunk van arra, hogy aggodalmaskodással eddig még soha semmit nem vitt előbbre az ember. Az aggodalmaskodás és a reménytelenség helyett mi azokat a lehetőségeket keressük, ahol közös cselekvéssel dolgozhatunk, részt vehetünk közös összefogással az emberért, felebarátainkért minden ember javára.

Úgy gondolom, elsősorban a szociálpolitikai vonatkozásokban igen nagy az a terület, ahol közösen sokat tehetünk emberséges cselekedeteinkkel. Ilyeneket látjuk mi is a szélsőséges megnyilatkozású fiatalok helyzetét, a széthullott családoknak az ügyét, vagy a devianciából adódó számos problémát, amely ugyancsak közös munkára hív mindnyájunkat. Itt jegyzem meg, hogy a Szabadegyházak Tanácsa tagegyházaiban, s a vonzáskörzetéhez tartozó hűvekben mintegy 120 ezer azok száma, akik nem dohányoznak és körülbelül 80 ezer azoknak a száma, akik teljesen absztinens, de mindenképpen józan életet folytatnak.

Tisztelt Országgyűlés! Legutóbb az egyik budapesti papi békegyűlésen többen szóvátették és ezekkel én is egyetérték, hogy vajon nem volna-e itt az ideje annak, hogy szisztematikusan, többet foglalkozzunk az ifjúság erkölcsi nevelésével a közös emberi erkölcs érdekében. Vagy nem kellene-e még többet tanítanunk akár kora ifjúságtól kezdve a polgári jogokat és köteleességeket. Vallom, hogy az ifjúság nevelésébe fektetett minden erő gazdagon térül meg, és gyümölcsözik, melynek a jövőben egész népünk veszi majd hasznát.

Megértve az ország jelenlegi helyzetét, bízva, munkával segítve a kormányprogram megvalósítását, hiszünk és hiszek ismételten mondom a boldogabb holnapban. Ami pedig az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének beszámolóját illeti, azzal őszintén, szívőbfakadóan egyetérték, elfogadom és elfogadásra ajánlom.

Sorsunk olyan közös útjáról beszélő ő, amelyet ha tiszta szívvel tovább járunk együtt - mind nemzetközi vonatkozásban, mind hazai téren számíthatunk a még jobb eredményekre.

Egyháztagjaink megkértek - miután egyre-másra kapjuk már a karácsonyi, újvívi köszöntéseket - hogy adjam át még egyszer legszívesebb köszöntésüket és a Tisztelt Ház minden tagjának kívánjak kellemes ünnepeket és hitemből fakadóan, áldásokban gazdag 1988-as évet. *(Taps)*

Kiss Józsefné hozzászólása

ELNÖK: Kiss Józsefné, Veszprém megye képviselője kíván szólni.

KISS JÓZSEFNÉ: Tisztelt Országgyűlés! Ahhoz a nemzedékhez tartozom, amely a felszabadulás utáni idők nehéz társadalmi küzdelmeit és ennek részeként az állam és az egyházak szétválását, a kapcsolatok új alapokra helyezését mint történelmet is és mai gyakorlatként is ismerem.

Az állam és az egyházak kapcsolatrendszerében a korrekt partneri együttműködésben bekövetkezett, a haza javát szolgáló fejlődés nagyon sok küzdelem és türelmes, szívós munka eredménye. Ezt az eredményt van okunk féltetni, ez pártunk szövetségi politikájának rendszerében olyan alap, amelyre lehet építeni.

Tisztelt Képviselőtársaim! Az utóbbi időben az Országgyűlés munkája iránt fokozott érdeklődés nyilvánul meg. Azt tapasztaltuk, hogy az egyházpolitikai helyzetünkről szóló napirendű egyházi lapok különös figyelemmel kísérik mind a vallásos, mind a nem vallásos embereket. Ezt a fokozott érdeklődést indokolja Veszprém ezeréves történelmi múltja és az ehhez kapcsolódó római katolikus püspökségi székhely.

A dunántúli református egyházkerület püspökségi székhelye is évszázados múltra tekint vissza nálunk. Veszprém megyében jelenleg 11 államilag elismert vallásfelekezeti működik. Megyénk történelme éppen az előzőekből fakadóan, bőven rendelkezik mélyen gyökerező vallásos hagyományokkal. Ezeknek a hagyományoknak a visszaható hatása egyre jobban eltűnnek, és erősödnek azok az előremutató, értékálló hagyományok, amelyek a közösségteremtés, az együttműködés és a felelősségudat építésében, munkálásában jelentkeznek.

Veszprém megye és választókerületem néhány - az előbbieket példázó - tapasztalatából megemlítem a következőket. Veszprém megyében a mintegy 1100 műemlék és műemlék-jellegű épületből egyházi tulajdonú 300. Ezek megvédéséért jelentős állami és egyházi erőfeszítések történnek. A megyei tanács saját pénzeszközeiből is igyekszik támogatni építészeti értékeink megőrzését, ugyanakkor ebben a kérdésben még feszítő gondokat is látunk; így megemlítem, hogy egyes egyházi létesítmények - templomok, parókiák - megmentésére, felújítására alig van kilátás. Ebben a tekintetben a közös gondolkodásra és gondoskodásra továbbra is szükség van.

A jó partneri együttműködést példázza megyénk egyházi vezetésének és múzeumi intézményeinknek a kapcsolata. Az egyházművészeti értékek bemutatása, közkincsé tétele a közművelődés egyik forrása. Ebben a sorban jelentős figyelmet kap a dunántúli református egyház pápai gyűjteménye és az újonnan létrehozott veszprémi római katolikus egyházművészeti gyűjtemény, valamint azok a tudományos kutatási lehetőségek, amelyeket ezeknek az egyházi központoknak a könyvtárai, levéltárai múltunk alaposabb megismeréséhez biztosítanak.

Szólok az 1985-ös földrendés okozta károkról is - ez választókerületemet döntően érintette. Jelentős számú egyházi létesítmény szenvedett súlyos károkat, köztük többségében műemlék és műemlék-jellegű templomok. A megyei tanács 14 templom helyreállításához nyújtott jelentősebb anyagi támogatást; ezt abban az időben tette, amikor a vallásos emberek saját egyéni terhei is erősen megnövekedtek.

Az állam és az egyházak korrekt partneri együttműködése jut kifejezésre abban is, hogy az egyházak működési feltételei állandóan javulnak. Veszprém megyében az elmúlt tíz év alatt 32 új egyházi létesítmény megépítésére adtak ki engedélyt.

Az elhangzott expozeban tett megállapításokat a Veszprém megyei tapasztalatok is megerősítik. Hangsúlyt szeretnék adni annak, hogy a megyénkben dolgozó papság társadalmi, közéleti felelőssége a korrekt partneri együttműködést erősítő kérdésekben fokozódott. A jó kapcsolat állandó erősítése és rendszeres dialógus biztosítása a megye népfőnt- és tanácsai szerveinél elősegíti, hogy a papság a vallásos emberek körében a helyi és a nagyobb társadalmi célkitűzésekről tudjon beszélni. Ilyenek a környezetvédelem ügye, valamint az alkoholizmus és egyéb szenvedélybetegségek elleni küzdelem.

Tisztelt Országgyűlés! Az egyházpolitikánk helyes gyakorlati megvalósulása hozzájárult eddigi fejlődésünkhöz, segítette céljaink megvalósulását. Az Állami Egyházügyi Hivatal elismerésre méltó működésének és munkájának eredménye is, hogy növekedett az egyházpolitikánkat értők száma, és ez továbbra is forrás

lehet az állam és az egyházak között kialakult jó kapcsolat erősítéséhez, az együttműködés továbbfejlesztéséhez - nálunk, Veszprém megyében is. Köszönöm figyelmüket. (Taps)

Berecz János hozzászólása

ELNÖK: Tisztelt Országgyűlés! Folytatjuk tanácskozásunkat. Szólásra következik Berecz János képviselőtársunk, az MSZMP Központi Bizottságának titkára.

BERECZ JÁNOS: Tisztelt Országgyűlés! Kedves Elvtársak! Az idő, mondhatnám a percek szorításában élünk és furcsa szerzet vagyunk mi ember. Zúgolódunk, hogyha kevés időt kapunk tervezetten az Országgyűlés ülészakájának megtartására, de elégedetlenek vagyunk, ha tovább tart, mint ahogy tervezték. Én egy kitérővel akartam kezdeni, hogy mind a kiadott névsor, mind az elnök azt hangsúlyozza, hogy az MSZMP Központi Bizottságának titkára szól és ez változatlanul megőrzött számomra. De azt is el akartam mondani, nehogy a Szabolcs-Szatmár megyei 6. számú választókörzet lakói félreértsék, hogy annak a kerületnek is képviselője vagyok. A bevezetőben azonban azt akarom kiemelni, hogy a szünetben többen hátbavertek és megkérdeztek, melyik egyház képviselőjében szólnak. Nem a humor kedvéért vállalom föl a kérdést, hanem azért, mert régóta szeretném elmondani egy nézetemet: nem tartom helyesnek társadalmunk olyan minősítését, hogy vannak hívők és nem hívők.

Egyházi értelemben én nem vagyok hívő, tehát nem vagyok vallásos. De nem vállalom azt, hogy nincs hitem. Nemcsak meggyőződés van, amely azt jelenti és rejti, hogy meggyőződés: a Magyar Szocialista Munkáspárt politikája egészében és részleteiben is hasznos ennek a nemzetnek, hogy felépíthető a szocialista Magyarország, hogy bukducsoláson keresztül is elérjük azt a célt, amit hosszú történelmi fejlődés folyamán kiizzadtunk, amiért véreztünk, amiért kínlódtunk. De ez nemcsak meggyőződés, én hiszek is ebben. Valószínű, hogy néha emiatt a hit miatt a tévedés jobban megráz, mintha csak a meggyőződésből indulnánk ki. Úgy gondolom, ha a biblia legalább nyolc helyen megfogalmazza, hogy nemcsak kenyéren él az ember, akkor olyan általános emberi tapasztalatot rögzít, fogalmaz meg, amit én úgy fejeznék ki, hogy érzelem nélkül, bizalom nélkül, magabiztosság nélkül, tehát valamiben való hit nélkül nehéz élni.

Én nem irigylem a cinikus embereket. Bár mindig, minden pillanatban megfelelő választ tudnak adni, sőt humoros választ, jópofa választ. Természetesen az ország színe előtt, az Országgyűlésben nekünk komolyabb, tartalmasabb válaszokra van szükségünk. S ehhez szükséges a meggyőződés is, a bizalom, a bizalom és egy sajátos hit is.

E bevezető után magam is köszönetet fejezek ki az Állami Egyházügyi Hivatal elnökével egyetértésben azért, hogy ilyen nehéz, fontos kérdéseket tárgyaló időszakban is alkalmat és lehetőséget talál az Országgyűlés arra, hogy ezt a nagyon fontos kérdést megtárgyalja.

Mindnyájan tudjuk, hogy számol az ország, költségvetést készít minden család, minden közösség, minden intézmény, minden munkahely. És számolják a nadrágszíjon keletkezett újabb lyukakat is. Ez ilyenkor nehéz helyzet ahhoz, hogy olyan fontos kérdéssel is foglalkozzon, mint amiért lelkesedtek jogszátszaink, hogy ennek az időszaknak az egyik legfontosabb törvényét hoztuk meg az Alkotmány kiegészítésével. Engedjék meg, hogy lelkesedjek én is azért, hogy egy mindnyájunkat érintő, de nem feltétlenül mindennap foglalkoztató témáról is véleményt cserélünk.

Az elnök elvtárs beszámolójával egyetértetek. Elsősorban azért, mert olyan témát ismertett és vezetett elő magas színvonalon, amely sikerre éhes időszakunkban - mondjuk meg - kicsit bizsergeti a lelkünket, mert eredményes, jó politikát jellemző témáról van szó. Eredményes, sikeres évekről adhatott számot, különösen ha egész történelmünket figyelembe vesszük. Másrészt jó példákat hozhatott arra, hogy lehetséges a társadalmi összefogás, a politikai türelem, és különféle erők és intézmények összefogása, ha jó a cél, és ha megfelelő a politika.

Mi az elmúlt 30 évben felismertük és megfogalmaztuk, hogy társadalmunk pluralista az ideológiák szempontjából. Megfogalmaztuk azt is, hogy érdektagolt társadalomban élünk, különböző érdekek fogzgatják az egyes közösségeket, az egész társadalmat. Ezért nagyon fontos, tudnunk azon a példán, amit az állam és az egyház együttműködése jelent és jellemez, hogy mégis lehetséges, vagy éppen ezért lehetséges a politikai megértés, a gyakorlati összefogás, ha a jelen alakítása és a jövő biztosításának felelőssége vezet mindnyájunkat.

Az elnök elvtárs beszámolóját azért tartom különösen értékesnek, mert méltó volt ahhoz a gyakorlathoz, ami 30 éve jellemzi - bár a megelőző tíz év tapasztalataival együtt jellemzi - az állam és az egyház együttműködését. Olyan alapelvekre épült ez a 30 év, mint a kölcsönös tisztelet, a megoldásra érett kérdések bölcs kezelése, a nehézségek számontartása és a tennivalók programba fogalmazása.

Ezért elfogadásra ajánlom, hogy most már az Országgyűlés által is megerősítve folytathassuk ezt a politikát, az állam és az egyház együttműködését.

Mi kommunisták úgy értékeljük, hogy ez a politika megfelel a Magyar Szocialista Munkáspárt általános és konkrét szövetségi politikájának. A XIII. kongresszus határozatából két mondatot idéznék: "Népünk javát szolgálja, hogy az állam és az egyházak viszonya rendezett. Az együttműködés a haza sorsáért érzett felelősségre épül."

Azt hiszem, ez mindent, és minden lényegest tartalmaz.

De azért szólni kell arról, hogyan tekintünk mi, mint párt erre az egész témára. Az állam számára az állam és az egyház kapcsolata két fő kérdést és annak megoldását írja elő, tartalmazza. Az egyik: intézmények közötti kapcsolatokat kell intézményesen biztosítani. Erre létrejöttek a megfelelő megállapodások, egyezmények, a hivatal elnöke erre hivatkozott, és biztosítja az alkotmány is. A másik: az állampolgár szempontjából fontos, hogy a vallását szabadon gyakorolhatja-e. Erre is megvan az alkotmányban és más törvényeinkben biztosított jog. A hivatal feladata, hogy ezeket figyelembe vegye.

De a párt oldaláról ez az egész téma politikai és ideológiai. Nem közömbös, hogy tudjuk-e jól értelmezni és jól kezelni mind a politikai, mind az ideológiai oldalát.

A politika oldaláról az a mércénk, hogy ki mit tesz a társadalmi haladásért és hogyan vesz részt a szocialista társadalom építésében. Milyen a viszonya a törvényeinkhez.

Az ideológiai oldaláról viszont már a különbözőség mértéke, módja és a különbözőség kezelése a kérdés. És ez sem közömbös abból a szempontból, hogyan érvényesülnek a politikai követelmények.

E két szempontból mérlegelve azt mondhatom: a politikai megközelítés alapján nyugodtan állíthatjuk, hogy egész népünk boldogulásának érdekében a nemzet egységét építő szövetség jött létre az állam és az egyház között, ezt pártunk támogatja, s ha hozzájár, erősíti.

Világneveti, ideológiai szempontból azt mondom, hogy változatlanul eltérő eszmei forrásokból táplálkozunk, ezek megléte vagy ennek biztonsága vagy bizonyossága nem rontja el annak lehetőségét, hogy együtt és párbeszédben oldjuk meg közös dolgainkat, figyelembe véve azt is, hogy az út vége után következő időszakra megint csak lényegesen eltér az álláspontunk és a véleményünk.

Azért kell ezt hangsúlyozni, mert csak egyenjogú, valóságos partnerek együttműködésére épülhet a politikai egység, amely számon tartja, tudomásul veszi az ideológiai különbözőségeket is. A lényeges kiindulópontunk - úgy ítélem meg - az, hogy a marxisták humanizmusa nem negatív, hanem pozitív tétellekből indul ki. Nem tagad, hanem megfelelő eszményeket állít az egyes ember, a kollektíva, a társadalom egésze elé. Éppen ezért nem politikai eszközökkel kell meggyőznünk vagy legyőznünk ideológiai partnereinket, hanem olyan válaszokat kell adni korunk kérdéseire, amelyek minden állampolgárt, hívőt és nem vallásost, meggyőznek arról, hogy válaszaink helyesek és ennek érdekében cselekedni kell, és esetleg plusz erőként még valamiféle, általa nagyon tisztelt erők segítségül hívásával is számolhatunk.

A Magyar Szocialista Munkáspárt történelmi vívmányának tartom, hogy a vallásos embereknek Magyarországon nem kell szembekerülniük hazájukkal vagy hitükkel, vallásukkal, amikor ebben a társadalomban az Alkotmánynak megfelelően élnek és dolgoznak. A kettő nemcsak érzelmeinkben, hanem társadalmi gyakorlatunkban is összefér. Nem a meggyőződés és a hit minősége a mérce a számunkra, hanem a hazához, a társadalmi gyakorlatban elfoglalt helyhez és a szocialista építő munkában való részvétellel mérjük mindenkinet a magatartását. Azt azonban tudnunk kell, hogy a politikai és ideológiai összefüggések igen bonyolultak, nem olyan egyszerű képletként mozognak, hogy ilyen a meggyőződés, tehát ilyen a politikai magatartásod; olyan a meggyőződés és olyan a politikai magatartásod. Bármilyen ideológiai meggyőződésű emberek között is vannak, lehetnek a haladásnak elkötelezettjei, akiknek meg kell találniuk egymást a fejlődés szolgálatában. És minden oldalon lehetnek - vannak is - elvakultak, gyűlölködők, együttműködésre képtelenek. Ma ilyeneknek tartom én az egyházak kebelében működő olyan személyeket, akik a fiatal emberek hitét nem ápolni, hanem politikai célokra felhasználni akarják. Akik nem azt szolgálják, hogy ez a hit gazdagabb, mélyebb és erősebb legyen, hanem szembe akarják állítani a haza iránti kötelezettséggel, a nemzetközi haladás melletti elkötelezettséggel, és szembe akarják állítani minden normális, egészséges hazafi társadalmi kötelezettségeivel.

De a másik oldalon is van ideológiai türelmetlenség, amelynek politikai megnyilvánulásaihoz hivatali, intézményi eszközök is rendelkezésre állnak, és akkor sebeket, fájdalmat okoznak és választól elé állítják az állampolgárt, aki legfeljebb sűrűbben megy el lelki vigaszért. Ez sem jó. Tudnunk és gyakorolnunk kell, hogy a társadalmi haladás és az ideológiai meggyőződés összeegyeztethető, ha hűek vagyunk a hazához, a szocializmushoz és a békéhez.

Nem megnyugtatóan mondom, hogy az azonos politikai meggyőződésű emberek között is van néha szükségtelen türelmetlenség, meg nem értés, néha még gyűlölködés is, és az minden esetben a cselekvés rovására megy, árt a nemzetnek - de ezt csak kitérőként mondtam, mert a témához közvetlenül nem tartozik. De talán az Országgyűlés munkája alapján ez a megjegyzés is érthetővé válik.

Szeretnék szólni két, nagyon fontos összekötő kapocsról, ami az egyház és állam, illetve a kommunisták és a társadalom más meggyőződésű emberei között kialakult. Az egyik: a mi kapcsolataink mélységes és nagyon fontos történelmi tapasztalatokra épülnek. Nem hangoztatjuk, de tudjuk, hogy 1100 éves itt tartózkodásunk időszakában nagyon sok tapasztalatra tett szert a magyarság. Amikor a vallás, majd aztán az egyházak a nemzet érdekeit fejezték ki, a fájdalommal fordultak szükségességét is vallották, képviselték és igyekeztek végigvinni; amikor a fejlődést szolgálták, akkor nemzetünk erősödött, a nép kultúrája gyarapodott és az ország tekintélye nőtt. De azt is valljuk be magunknak tanulságként: valahányszor megszállta őket az ideológiai türelmetlenség, neveztek vallási türelmetlenségnek is, akkor reverzaliss, a kiátkozás, a kirekesztésre való törekvés jellemezte a magatartást és szenvedett az ember, akár hívó volt, akár nem, szenvedtek a különböző közösségek és szenvedett az ország is, mert megosztotta a nemzetet ez a magatartás.

Mind ezt figyelembe véve mondom: történelmi érdemünk, és hozzáteszem, a magyar kommunisták tudatos cselekvése következtében állt elő ez a történelmi érdem, hogy az állam és az egyházak működése szabályozott, törvényes alapokon nyugszik és az attól való eltérés az törvénytelen és szabálytalan. Ennek továbbfejlesztése lehetséges, visszafelé út nincs. És történelmi érdemünk, hogy a magyar egyházak - tudunkkal, sáfárkodásunk alatt, jóérzésünkkel való támogatás mellett ültek össze egyszer, kétszer és most már többször, és érték egymást, bár különböző forrásokból vagy nem mindig ugyanarra a forrásra hivatkozva hirdetik az igét. Erre nekünk szükségünk volt. Nekünk az sem kell, hogy a magyar egyházak harcoljanak egymás ellen. Nekünk az szükséges, hogy támogassák a szocialista magyar nemzet egységét, támogassák nagy céljaink megvalósítását és ehhez nem megosztottság, hanem kölcsönös türelem, megértés szükséges. Ez ma már nemzetközi példa is.

Minden politikai erőnek vannak nemzetközi elkötelezettségei. Nekünk, a Magyar Szocialista Munkáspártnak is vannak. Az egyházaknak is lehetnek. Azt kérjük, azt valljuk és magunknak is mondjuk: minden nemzetközi kötelezettséget, vagy elkötelezettséget úgy kell teljesíteni, hogy ennek a nemzetnek a hasznára váljon, és ez a nemzetet ne gyengítse, hanem erősítse nagy társadalmi céljaink megoldása érdekében.

A másik forrás a dialógus. Nagyon tanulságos, amin keresztül mentünk. Ez a dialógus nemzeti és ma már általunk támogatva nemzetközi méretekben is folyik. Miből ered, hogy a dialógus jó érzéssel, jó izzettel és eredményesen folyt, folyik és folyhat. Először is azért, mert a másik fél iránti tisztelet jellemezte és ez volt a kiinduló pont. Dialógust folytatni úgy, hogy nincs meg a minimális tisztelet a partner iránt, nem lehet. Egy olyan dialógus, amely nem a tiszteletből indul ki, csak előkészíti a következő időszak ökolharcát.

A másik forrás, hogy mindkét fél, vagy minden fél a dialógusban nyitott, fogékony volt és befogadó késziségről tett tanúságot. Mi nem akarjuk alapértékeinket megváltoztatni, erősíteni, fejleszteni akarjuk. Nem várjuk el senkitől a dialógusban, hogy alapértékeit megváltoztassa, de dialógusnak akkor van értelme, hogyha azért valamivel gazdagodunk is, annak folyamán felismerünk valami újat, átveszünk valamit a partnertől, amire szükségünk van további munkánk folytatásához.

A következő, hogy eljutottunk arra a törekvésre - lassan, nehezen, nem az első dialógus-fórumon - hogy cselekvésre és valami hasznosulásra is irányul ma már a vita. Valamilyen olyan közös cselekvési lehetőségkeresésre, amely minden félnek jó, aki a dialógusban részt vesz. Nemzeti keretek között ez már magasabb színvonalú, nemzetközi keretek között ezt még nem értük el teljesen. Ezek a források, amelyek közös cselekvésre serkenthetnek: az ideológiai türelem, a politikai együttműködés a kijelölt célok érdekében, az erkölcsök megbecsülése és az emberi értékek gazdagítására való törekvés.

Készülve erre a felszólalásra, én is elindultam idézet után. Ebben a témában Széchenyivel nem tudtam találkozni. Másokat meg nem akartam idézni. Saját forrásaink meg ismertek. Ezért hadd mondjak el egy történetet és egy levelet.

A történet: 1978 májusában Atlantában, az Egyesült Államokban történt, amikor elmentem a Martin Luther King Centert meglátogatni. Útközben figyelmeztettek, hogy találkozni fogok senior, tehát az idősebb Martin Luther Kinggel, aki magyarországi és csehszlovákiai látogatásra készül, de fél, hogy valami rossz fog történni vele. Nyugtassam meg. Akartam mondani, hogy ehhez egy egész ország kevés, hogy valakit, ha ez a meggyőződése, most meg tudjon nyugtatni. Amikor találkoztunk abban a templomban, ahonnan fiát utolsó útjára elindították, és ahol feleségét szintén fegyverrel agyonlőtték - ez is lehet a demokráciának egy eszköze - az első kérdése az volt, hogy elmehetnék-e nyugodtan hozzátok, meg Csehszlovákiába. Hirtelen azt mondtam: szavamat adom önnek, hogy semmi bántódása nem lesz. Érdekes módon ez nyugtatta meg. Valami erős hit, bizalom volt benne az ember iránt. S azután, amikor a látogatás végén egy kis uzsonnára hívtam meg, azt kérdezte: kérhetem-e az úr áldását az étkezésre? Mondtam, hogy nyugodtan. Kérte, és azután azt mondta: nem lesz ebből bajod? Elnézést a személyes vonásért, de erre a következő példát mondtam.

1976 őszén az én szüleim egymás után, egy hónapos különbséggel távoztak el az életből. Előbb az édesapám, aki utoljára templomban az esküvőjén volt. Őt társadalmi temetéssel temették el. Azután az édesanyám, aki vallásos volt, egyházi, hívó ember. Őt egyházi temetéssel kísértük el. Hétezer ember figyelte, hogyan fognak viselkedni a gyerekek. És a hétezer ember megnyugodott, mert amilyen az életútja valakinek, annak megfelelően kell megadni a végtisztséget. És utána majd oszthat az élet, hogy bekövetkezte-e, amiben az egyik hitt, vagy nem, mint ahogy a másik tudta, hogy nem. Azt mondja erre a kisőreg: többet kellene tudnunk egymásról, jobban kellene bízni egymásban.

Én ezt felfoghatom nemzetközi értékű megjegyzésnek. Hadd mondjam a tisztelt Háznak, hogy többet kellene tudnunk egymásról és akkor jobban bízunk egymásban. Mert bizalom nélkül közös cselekvés nincs.

Ígértem egy levelet is. Az ideológiai kérdésekkel foglalkozó központi bizottsági ülésünk után kaptam jónéhány levelet, ilyet is, olyat is, ahogy ez lenni szokott. Az egyik levélíró megírta élete hercehurcáit az ideológiával összefüggésben. 1961-ben szövetkezeti község lett a község. Órá bízták az első közgyűlés megszervezését, amelyre meghívta az esperest is. Ezt még valahogy lenyelték, csak ahogy vezette a közgyűlést és amikor a legnagyobb volt a ricsaj, szót adott az esperesnek. Néma csend lett. Meghallgatták az esperest, aki történetesen az egészség kovácsolásához járult hozzá. De esperes volt. Nehezen bocsátotta meg neki a felsőbbesség - azt írja, ez volt az első komoly találkozásom az ideológiával. A második fokozat akkor következett be, amikor leánya, akit a nagymama nevelt - az a nagymama, aki 16 gyermeket szült és nevelt fel, aki szülő és családszeretetre nevelte a kislányt is, azt, aki gyermekkorától részt vett KISZ táborkban, sőt KISZ titkár is volt - a mezőgazdasági technikumban, megismerkedett egy teológussal. Azután volt perpatvar az édesanyával, tehát a nagymamával, azután megint a felsőbbességgel. A felsőbbességnek azt válaszolta, hogy őt nem érdekli a véleményük, mert "a leányom ahhoz menjen férjhez, akit szeret, ha az tisztességes magyar ember." Megint elkezdődött az ideológia az életben - írja. S végül "leányom és a férje becsületes, jó magyar állampolgárok, s ha nem is párttagok, örülnek annak, hogy a papa kommunista. Arra kért a pap vejem, hogy "Apuka, azért, mert nyugdíjas tetszik lenni, csak tessék eljárni a pártba." Tehát a fiatal életben az ideológiai rendezgetéssel telt el, nem kis energiát használva fel erre."

Ez a levél hol sarkos, hol túlzó, hol torzít, hol szubjektív értékeket fejt ki, de mégis azt jelzi, hogy elveinket elég világosan meg tudjuk fogalmazni, de a gyakorlatban együtt élni az sok súrlódással, kínlódással jár. Ezekben a súrlódásokban, kínlódásokban, konkrét példákban kell, hogy elveinkben hűek legyünk, de a gyakorlatban úgy járjunk el, hogy mindenki, aki becsületes, jól érezze magát ebben az országban, akár így, akár úgy fejt ki meggyőződését.

Azt mondtam, hogy a Szabolcs-Szatmár megyei 6. számú választókerület képviselőjeként is szólok, de hadd mondjam azt is, hogy a jelenlegi tisztségemből eredően pártunk meggyőződését fejezem ki, hogy az a politika, ami az állam és az egyház kapcsolatában eddig megalapozódott, a továbbiakban csak szélesedhet és gazdagodhat, és ez javára válik a szocialista Magyarország felépítésének, hozzájárul népünk lelki egyensúlyának alakításához a nehéz időszakban. Köszönöm a figyelmet. *(Nagy taps)*

Bíró Imre hozzászólása

ELNÖK: Bíró Imre képviselőtársunk felszólalása következik.

BÍRÓ IMRE: Tisztelt Országgyűlés! Kedves Képviselőtársaim! Az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének beszámolóját valóban országos figyelem kíséri, nemcsak a parlament széksoraiban, s nem is csupán az egyháziak, hanem hazánk minden állampolgára érdeklődéssel tekint a beszámolóra, mert a társadalmi közmegegyezés olyan fontos részéről szól, mint az állam és az egyház kapcsolata, egyházpolitika. A szó klasszikus értelmében a közösség dolgaiáról, annak vállalásáról esik szó, együttműködésről olyan területen, ahol a határok elmosódnak, mielőtt kinyúlnak egymás felé a kezek és vállalkoznak egymást. Rend az, amelyre visszatérünk a beszámoló. Évtizedek alatt kialakított rendre, amelyben a jóakarát megtalálta kinek-kinek a helyét.

Ez a rend stabilizáló tényező a társadalomban. Így is tekintünk rá. Ezért is ragaszkodtunk mindig hozzá. Helye van a templomnak, helye van a gyárnak, helye van az irodának, helye a földnek, helye minden embernek. Koordináló szerepe révén az Egyházügyi Hivatal segít megtalálni ezt a helyet, hozzáilleszkedni s egyúttal szolgálatunkat is ezzel teszi hatékonyvá, elfogadottá.

Mint a katolikus egyház papja, természetes, hogy Lékai bíborosra emlékezem, aki nem is olyan kis lépésekkel járta ennek a rendnek az útját, s akinek nevét éppúgy megtanulta tíz év alatt a magyar társadalom, mint egyházunk és államunk többi vezetőjét. Az az új tér Békásmegyeren egy közös műnek állít emléket, amelyben a

jóakarát ember egymásért felelősséget vállaló tevékenysége és a jövőbe tekintő vállalása, a kis lépések olyan fontos politikája ölt testet, valóban testeg templomban, amelynek alapjait ő rakta le, s amelyhez építeni telket, földet a főváros adott.

Tisztelt Országgyűlés! Úgy érezzük, hogy mindazok, akik először 1950-ben megalkották az egyház és állam közötti megállapodást, majd 1964-ben aláírták - Casaroli bíborosra gondolok és államunk vezetőire - előre tekintettek és vállalták a jövőt, a fejlődést vállalták. Kezdetnek tekintették, ahonnan el lehet indulni, első lépésnek, amelyet a folytatás követ. Biztak ebben a folytatásban. Éppúgy, mint ahogy építő szándékkal néznek a folytatásra azok, akik az ő nyomukba lépnek, Paskai László primás érsek vezette érseki karunk éppúgy, mint egyházunk papjai és a közösség javán munkálkodó hívei.

Rend, tisztelet, fejlődés. Ezekre az alapokra épül és nagyszerű gyümölcsöket terem az az együttműködés, amelyet az ember jó szívvel vállal.

Nem is olyan régen az esztergomi főszékesegyház felújított kincstárát adták át a nyilvánosságnak. Eljött ország-világ erre az ünnepségre. Szólt itt Pozsgay Imre, a Hazafias Népfront főtitkára, aki közkincsnek nevezte ezt a csodálatos együttest, kelyhek, kincsek, az egyház dolgai, mégis öntudatunkhoz, megtartó erőhöz, magyarságunk gyökereihöz tartozóknak vallotta őket s fogadta el és ajánlotta mindenki figyelmébe. Valóban így van. Ezek nélkül a gyökerek nélkül nem tudunk jövőt építeni, amit pedig elvár tőlünk a felnövekvő nemzedék.

Az Állami Egyházi Hivatal nemcsak a katolikus egyházzal foglalkozik - mint az előttem szólók is ezt nyilvánították - hanem minden Magyarországon élő egyház, vallás, felekezet dolgát felkarolja és koordinálja. És ezt olyan szerencsésen teszi, mint a történelemben még soha máskor. Egymásra találunk az egyházak a mi időnkben. Mégpedig nem csak úgy gyalogosan, közös úton egymás mellett haladva, hanem egymás kezét fogva és együttműködve.

Alig egy hete a Magyar Katolikus Püspöki Kar vezetői elmentek a Ráday Kollégiumba, hogy ott a református, protestáns és ortodox egyházak vezetőivel a közös út munkálásán fáradozzanak. Megállapították, hogy ez a közös út társadalmunk építésében, népünk jólétének közös szolgálatában köt össze minket, és abban a békességben, amely nélkülünk nem lenne ép és egész. Ökuméne - így hívjuk, egymáshoz ragaszkodó testvéri érzéseket jelent mindez olyan gondolatokat, amelyek békességet eredményeznek.

Ebben a hazában, ennek a békének a gyümölcsét élvezzük. Közös szó a béke. Összekapcsol. A katolikus békemozgalom harminchét éve és a néhány évvel ezelőtti alakult egyházközi békemozgalom tevékenysége tanúság arra, hogy együttműködve lehet az egyszer vállalt, kimondott igazságot nap mint nap egyre tovább építeni. Szükség is van arra, hogy újra meg újra reátekintsünk, s tegyünk érte valamit, ha előbbre akarunk jutni benne.

A békesség áldás. De csak annak, aki megdolgozik érte. Így értjük, hogy az emberi munkálkodásra onnét felülről jön az igen az életünkre. Az ünnepek előtt ajándékokat készít az ember. Karácsonyi ajándékként kapta meg a világ, így ismerjük már a leszerelésről szóló egyezményt. Kevesebb lesz a fenyegető rakéta egünkön és több a bizalom az emberszívekben.

Az Állami Egyházi Hivatal elnökének beszámolója nem szólt rakétákról, de szólt békességről, amelyhez szeretnénk mi is a magunk módján hozzájárulni. Nemcsak múltat idézve, hanem újévi jókívánságként minden jóakarát embernek szép reményiséget nyújtva. Szívvel-lélekkel vállalkozunk erre. Köszönöm a figyelmüket. *(Taps)*

Szentágotthai János hozzászólása

ELNÖK: Szentágotthai János képviselőtársunk következők.

SZENTÁGOTTHAI JÁNOS: Tisztelt Ház! Bizonyára kissé furcsának, sőt egyesek számára bizarrnak tűnhet, hogy a tudomány szerény munkása, sőt sajnos speciális pillanatnyi körülményei miatt az átludományok és irracionalista csodavárás elleni küzdelem mindinkább szelmalomharccá váló erőfeszítés Don Quijote-i alakja kér szót ebben a kérdésben. Pedig ez eléggé logikus, hiszen miniszterelnökünk expozéjában felolvasott valóban szívhez szóló nyugdíjas levél szerint bajaink jelentős része a fejünkben van, és ez kissé a szakmámhoz közeledek. Erről beszéltem - ugyancsak eléggé hajánál odaráncigálva - az adóval kapcsolatban az őszi ülészsakon, megint csak a fejünkben lévő hibákról. Tűzhas lenne persze - erős tűzhas - a társadalmunkban jelentkező eszmei zűrzavarról beszélni, de etikai és bizalmi válságtól már komolyan lehet tartanunk. Nem megnyugtató érzékelni, hogy évszázados etikai értékek Berzsenyi Dániel szavaival élve, "Így minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvész..." idestova nem tartoznak az emberi magatartás magától értetődő normái közé; hogy lassan másként gondolkodónak kell lennie annak, aki nem tekintí bocsánatos bűnnek - amerikaiasan, bár ők is spanyolból kölcsönözték, peccadillonak, kis bűnöcskének - hogy valaki a szociálisan megengedhető, sőt a kívánatos mértékű szélső minimumon túl fogyaszt alkoholt, vagy a családi élet tisztaságát nem tartja legfőbb társadalmi értéknek. Nem vagyok én prúd és még kevésbé szenteskedő, de ami nálunk gyakorlattá válik, az mégsem fogadható el. Más dolgokat is sorolhatnék.

Ebben az összefüggésben különösen nagyra kell értékelnünk az állam és az egyházak közötti viszony normalizálását és az erre irányuló egyházpolitika hosszú perspektívában való terve vételét és előrevetítését. Ez kétségtelenül nagy eredmény és úgy értékelem, hogy ez perspektívikusan a beszámolóban is szerepelt és itt további fejlődés is benne van. Erre szükség van.

A marxisták és a keresztények közötti dialógus - amellyel összefüggésben egy pillanatra vissza szeretnék emlékezni idő előtt elhunyt kedves barátomra, Lukács József - is azt mutatta, hogy az etikai kérdések azok, amelyekben legjobban egyet lehet értenie a két oldalnak. Hiszen egész civilizációnk etikai kódját közel 4 ezer évvel ezelőtt a mózesi tízparancsolat fogalmazta meg legvilágosabban máig is tartó érvényel.

Ezért kell értékelnünk azt a társadalmi erőtartálékot, ami az egyházak és népünk ezekhez többé-kevésbé még kötődő nagyobb részében megvan. Ezek spontán kezdeményezései elérnek oda, ahová a hivatalos szervek sokszor nem, vagy nem könnyen érnek el. Minden esetre ha együttműködnek, akkor többet érhetnek el. Gondolok itt természetesen ifjúságunk veszélyeztetett, a társadalom perifériájára szoruló rétegére, alkoholizáló, kábítószerrel kísérletező, cél nélkül sodródókra, potenciónalis bűnözőkre, a hibájukon kívül egyedül maradókra, saját magukat ellátni nem tudókra. A bármennyire is továbbfejleszhető és tovább fejlesztendő hivatalos állami vagy tanácsí szociális gondoskodás nem tud megfelelni azoknak az igényeknek, amelyek a közeljövőben itt jelentkezni fognak.

Itt tehát valós együttműködésről van szó. Ez szükséges, mint ahogy ezt egyik-másik hozzászóló is említette. Én az állam és az egyházak közötti szövetségesí viszony létrejöttét szeretném mindinkább látni. Ez implicite valamennyire benne van a beszámolóban, de szerettem volna ezt explicite is megfogalmazni. Ne tessék megjedni, mi sem áll távolabb tőlem, mint az ideológiák összekeverése. Ez semelyiknek se használ és egyik félnek sincs erre szüksége. Amire szükség van, az a dialógus, az egymás iránti tisztelet, a tolerancia szellemében ahogy nemcsak hazai, hanem nemzetközi viszonylatban is sikerült ezt az utóbbi időben feljlesztelnünk.

Ha pedig valaki attól tartana, hogy egy ilyen konkrét, konstruktív célokban való együttműködés az ellenzéki erők kristályosodási pontjául - persze mindennel vissza lehet élni - szolgálhatna, akkor megnyugtatósnul kérném csak arra gondolni, hogy a mai ellenzék, mindaz, amit "lágyabb ellenzéknek", vagy "keményebb magvának" szoktak mondani, az döntő módon nem az egyházakból és nem is a hívek közül kerül ki. Ha valami akkor a statisztika talán inkább ennek ellenkezőjét bizonyíthatná: bár én nem akarok e körül polémiát provokálni. Én mindenestre a leghatározottabban ellene vagyok és elítélem, hogyha valaki az ifjúságot az alapvető állami kötelezettségeivel ellentétes irányba akarja befolyásolni.

Persze az egyházakban és a hívekben rejtődő értékes társadalmi erő spontán kibontakozásához az is kívánatos, hogy a demokrácia mindenütt megerősödjön. Nem lenne baj, ha az országos közéletben erőteljesen bontakozó demokratikus mechanizmusok az egyházakban és sajtójukon belül is fejlődőnének, mert van azért itt-ott még némi régi rossz beidégződés. Talán nem kell mindjárt égszakadást, földindulást kiáltani, ha valaki nem egészen ortodoxan képvisel valami "hivatalos" álláspontot: kivéve azt, amire az előbb utaltam.

Szerettem volna még a demográfiáról beszélni, de attól félek, hogy e tekintetben a társadalomnak még a vallásosabb szegmentumai részéről sem tudok túl sokat ígérni, mert úgy látszik, hogy a saját hitelveiket sem túlságosan fogadják el az úgynevezett "hívek". Demográfiai helyzetünk lassan aggasztóvá kezd válni - nem az a minicsúcs, ami pillanatnyilag nehézségeket okoz.

Végül engedjék meg, hogy két konkrétumra utaljak. A bérek bruttósitása - ha az alkalmazottakra egyébként érvényes kedvezményeket az egyházi alkalmazottakra nem terjesztik ki, akkor sok helyen aránytalanul nagy nehézségek következhetnek. Én úgy véltem - vagy félrehallottam volna (?) -, hogy az államtitkári expozéban erre bizonyos célzás történt, no nem erre a konkrét esetre, hanem az államsegély kérdésre. Azt hiszem, hogy ez főleg az egyházi szervezetintézményekre hatna ki és ezeknek a terhei - mert ezeket valakinek el kell vállalni - akkor megint az amúgyis túlterhelt egyéb szociális intézményekre hárul át, nem is szólva arról - s ezt azt hiszem azok, akik egy kicsit is értenek a dolog pénzügyi vonatkozásához, azoknak nem kell hosszabban magyaráznom - hogy ez pénzügyi szempontból is, igen rossz politika lenne. Tehát ezt mindenképpen meg kellene akadályozni. Ez irányban az egyházak tudomásom szerint az illetékeseknél folyamodással is éltek.

A másik ügy valamivel speciálisabb, tudniillik az evangélikus egyház valamikori nagyírú fásori iskolájának újra való létrehozása. Ezt valahogy a nemzetközi közvélemény is várja tőlünk. Ez az iskola legendássá vált a benne nevelődött számos Nobel-díjas és egyéb világhírű tudós révén. Azt hiszem, hogy nem vádolhatnak elfogultsággal, mert én nem ebbe az iskolába jártam, és attól félek, hogy még a legendás tanári kar sem tudott volna belőlem annak idején sokat kicsiholni. Indirekt módon a középiskolai oktatás és maga az épület szóba került a mai ülésen, vagy a tegnapi ülészsakban, és ebből arra lehet következtetni, hogy a körülmények nyomása amúgy is egy kicsit ebben az irányban hat és segít. Tudom nagyon jól, hogy ez anyagilag rendkívül nehéz vállalkozás, de én hiszek abban,

hogy megvan külföldön is - bár, attól tartok lassan a valamikor ott tanultak elhaláloznak, ezért az utolsó pillanatban kellene még intézkednünk -, de belföldön is van áldozatkésztség, amelyre itt számíthatunk, úgyhogy kérem, szíveskedjenek ezt a gondolatot felszínen tartani. Nagyon szépen köszönöm, hogy meghallgatták az itt elmondottakat, s kérem, tekintsek úgy, hogy én is elfogadom az államtitkári beszámolót. (Taps)

Schöner Alfréd hozzászólása

ELNÖK: Dr. Schöner Alfréd képviselőtársunk felszólalása következik.

Dr. SCHÖNER ALFRÉD: Vajon benne van-e a cseppben a tenger? Vajon kihallik-e a kagylóból a tenger zúgása? Vajon egy rövid hozzászólásban összesűrítethető-e vágy, érzelem, értelem, értékelés?

Tisztelt Országgyűlés! Az államtitkár úr beszámolójában így fogalmazott. Idézem: "Az egyházak és vallásfelekezetek elismerték a Magyar Népköztársaság államrendjét és törvényeit, az állam pedig az Alkotmány szellemében biztosította a vallás szabad gyakorlásának feltételeit." Idézet vége.

Tisztelt Ház! Ha a rabbi szemszögéből nézve analizálok azt az utat, amely napjaink nemzeti egységéig vezetett, két állandóan visszatérő motívumról szólok, amelyek az egymást követő generációk életének részeivé váltak.

Kövekről és könyvekről.

E hon hisztérikus dokumentumát őrzi a Nemzeti Múzeum a történeti együttélés 17 évszázados bizonyítékaként. Emlékkö ez, amelyet egy Cosmius nevű férfi állíttatott Intertisában a III. században, a mai Dunaújváros területén. A kövön olvasható szöveg bizonyítja hitét, vallását, tisztségét. A kövön ez áll: "Archa synagogus Judaeorum", a Zsinagóga feje volt ő.

Az elkövetkezendő évszázadok, mintegy ezer esztendő eseményeit írásos dokumentumok, s késői kőtűk igazolják. Szólnak az együttélésekről. Fényről, árnyékról, menekülésről, kiűzetésről. Szólnak az életről.

Faragatlan kövekből épült fel Sopron városának két középkori zsinagógája. A későbbi "Civitas fidelissima" befogadta a jövevényeket, s adott nekik otthont, munkát, életet. Egyszóval lehetőséget. Majd ismét beborult az ég. Az igazságos Mátyás uralkodásának konszolidált éveit Verbőczy Tripártituma követte, amely kodifikálta a sokakat megalázó jogfosztást tartalmazó törvényeket.

Kövek és könyvek.

Jókai Mór előszavával látott napvilágot az a mű, amelyet a vészkorszak alatt mártíriumot szenvedett nyíregyházi rabbi írt, s munkája ezt a címet viseli: "1848 és a magyar zsidók." Az egykori katonák földi maradványai fölé emelkedik az úgynevezett "1848-as kő", az az emlékmű, amely megőrökíti a szabadságharcban küzdő zsidó honvédek emlékét.

Magyar zsidó-elődeinknek az 1848-49. évi forradalom és szabadságharcban való részvétele és együttműködése elismeréseként a szabadságharc korszakának egyik utolsó országgyűlése Szegeden foglalta törvénybe a zsidók emancipációját. A harc tragikus elbukása miatt ez a törvény gyakorlatilag nem válhatott. Majd két évtizednek kellett eltelnie, hogy éppen 120 esztendővel ezelőtt, szinte e napokban Eötvös József, kultuszminister javaslatára mondotta ki a magyar országgyűlés a zsidók egyenjogúsítását e hazában.

Kövek és könyvek.

A virágzó és egyre intenzívebben fejlődő város, Pest Zsinagógát épített, Templomot, amely azóta világhírre tett szert Pesten, a VII. kerületben, a Dohány utcában. Stíluserejével, monumentalitásával máig lenyűgöző látvány. Hiszem és remélem, hogy fővárosunk esztétikumát és építészeti értékeit is szíven viselő minden honfitársunk vágját tolmácsolom, amikor azt mondom, közös összefogással mielőbb elkezdődik a magyar építészettörténet e remekművének teljes rekonstrukciója.

Kövek és Könyvek.

A második világháborúig terjedő időszak rövid konszolidációját, hosszú-hosszú évekig jogfosztottságát irodalmi remekművek, történelmi dokumentumok és tárgyilagos korrajzok fogalmazták meg. S ezután következtek a gyötrelmek éve. Gettó, deportálás, koncentrációs tábor. A 600 ezer magyar zsidó mártír emlékét nemcsak kövek és márványoszlopok őrzik, hanem vigyázza a lélek és örökdió felette a szív is.

1945 áprilisa tavaszt hozott a mi életünkben is. A felszabadított ország megújult törvényalkotása már Debrecenben hatályon kívül helyezte a diszkriminatív jogszabályokat. A szocialista jogalkotás teljes egyenjogúságot és vallásszabadságot biztosított és biztosít valamennyiünk számára. Hítelveink alapján elfogadjuk és támogatjuk e haza építését, s alkotó módon részt vállalunk társadalmunk gondjainak megoldásában.

Kövek és könnyek...

Nem engedhetjük meg, hogy kövekkel rombolják le a megteremtett harmóniát! Korábban már felhívtam a figyelmet a futballpályák rémeire, akik antiszemita, de más egyéb, még nyomdafestéket sem tűrő versikéket skandálva tombolnak, rombolnak, pusztítanak.

Tisztelt Országgyűlés!

Köszönet mindazoknak, akik e probléma jelentőségét felismerve azon fáradoznak, hogy a sportpályák ismét a felhőtlen szórakozás színtereivé válhassanak.

És napjaink köveiről - egy más aspektusból:

Több helyen vidéken ércnél maradandóbban márványba vésik mártírjaink nevét. Hadd említsem meg Szeged, Várpalota, Damozseli, Okány, Békéscsaba és legutóbb Miskolc városi tanácsának kezdeményezését, amellyel a jövő nemzedékei számára is megőrkítik az egykori szomorú emléket s történelmi eseményt.

Hozzászólásom elején így fogalmaztam: vágy, érzelem, értelem, értékelés. Most kiegészítem: széles körű dialógus, közös út, céltudatos munka, kibontakozás és eredményes jövő. A kivitelezés módját - zárógondolatként, az emlékkövek után - egy könyvemlékből Babits szavait idézve fogalmazom meg:

"Mindenik embernek lelkében dal van.
És a saját lelkét hallja minden dalban, -
És akinek szép lelkében az ének.
Az hallja a mások énekét is szépnek."

Tisztelt Országgyűlés!

Az államtitkár úr beszámolójával egyetértek. Hiszem, hogy a Tisztelt Ház visszajelzése méltó módon fejezi ki az elismerést s az inspiratív támogatást. Köszönöm megtisztelő figyelmüket, köszönöm, hogy végighallgattak. (Taps)

Nagy Gyula hozzászólása

ELNÖK: Dr. Nagy Gyula képviselőtársunk következik.

Dr. NAGY GYULA: Tisztelt Országgyűlés!

Kedves Képviselőtársaim!

Nincs könnyű helyzetben az, aki egy ilyen széles körű és nagyon gazdag tartalmú beszámolóhoz kíván pár percben - felelősen - hozzászólni. Mégis megpróbálom.

Teljes mértékben egyetértek Miklós államtitkár úr általános és részletes értékelésével az állam és a hazai egyházak viszonyáról; hogy ez a viszony jó, rendezett, és egyre inkább mélyül, gazdagodik. Hála és köszönet azoknak, akik ennek a jó viszonynak a kimunkálásáért évtizedeken keresztül fáradtságot, gyanúsításokat,

nehézségeket vállalva fáradoztak. És talán megérti az Országgyűlés, ha itt különösen is hálával gondolok arra, aki ezen a helyen előttem ült és aki egyházunk püspöki vezetője volt: dr. Káldy Zoltánra. Ő hosszú időn át végezte itt a szolgálatot. Szeretném méltóan folytatni munkásságát.

De őszinte köszönet és hála azoknak is, akik ma ezért a jó viszonyért fáradoznak - mindkét oldalon. Elsősorban hadd fejezzem ki egyházam, a Magyarországi Evangélikus Egyház, gyülekezeteink és híveink köszönetét kormányzatunk iránt és személy szerint is Miklós Imre államtitkár úr iránt, aki itthon és külföldön is elismert, megbecsülten évtizedek óta ebben a szolgálatban áll. Hadd köszönjem meg budapesti közvetlen munkatársainak és vidéken a megyei egyházügyi hivatalok munkatársainak a segítségét ennek az őszinte, jó viszonynak a közös munkálásában.

Mi jellemzi ma a magyarországi egyházak életét? - Csak néhány fontos vonást szeretnék röviden megemlíteni. Először is az, hogy hazánkban vallásos hitűket, meggyőződésüket vallásos emberek, egyházak, vallásfelekezetek szabadon vallhatják és gyakorolhatják. És hogy nemcsak lehetőségük van erre, hanem ha a hitük mögött ott áll az életük is, akkor megbecsülésben és tiszteletben van részük társadalmunkban.

Egy másik jellemző vonás az, hogy egyházunk és hívő emberek meggyőződése szerint az Isten hit nem elfordít ettől a világtól és annak feladataitól, - hanem ellenkezőleg: a szív belső hitének minden pillanatban át kell alakulnia segítőt, cselekvő szeretetté a másik ember és a különféle emberi közösségek iránt, a családtól a társadalomig. Mert a szeretet elsősorban nem érzélem és nem szó, - hanem cselekedet!

Teológiánknak az elmúlt négy évtized során ez volt a legfontosabb fölismerése - a cselekvő hitnek, a szolgálatnak a teológiája.

A harmadik vonás, amit szeretnék megemlíteni, az, hogy az egyházak a teljes emberért kívánják végezni a munkájukat: az ember anyagi érdekeiért, a kenyereért, az otthonáért, a becsületes munkájáért. És itt meg kell vallanunk bűnbánattal, hogy az egyházak nem mindig látták ezeknek az anyagi életfeltételeknek a fontosságát. Ugyanakkor azonban ezektől az anyagi vonatkozásoktól elválaszthatatlanul az ember szellemi, erkölcsi, lelki értékeiért is kívánnak szolgálni. Mindig baj van, ha ezt a kettőt elszakítják egymástól! - És kölcsönösen, mindkét területen károk keletkeznek.

Szeretném itt aláhúzni azt, hogy rendkívül fontos, valóban, az anyagi-gazdasági előmenetellel együtt az értelmi képzés, a tanítás, oktatás. De ugyanakkor, ezzel együtt a nevelés is, az emberségre nevelés! Pascal szavait szeretném itt idézni, aki azt mondta, hogy az ember két dimenzióban él: az értelme és a szíve, a tudás és a szeretet dimenzióban, s mind a kettő alapvető az emberi élet számára.

Mi ezt valljuk és ezt hirdetjük, s ezzel kívánunk szolgálni: a szellemi, erkölcsi, lelki értékekkel az emberség területén, régi történelmi hagyományaink szerint; és ma is ezzel kívánunk a társadalomban segíteni.

Köszönettel hallottam én is tegnap Grósz Károly miniszterelnökünk szavait arról a bizonyos levélről, amely éppen ezekről az emberi, döntő tényezőkről szól, továbbá számos képviselőtársam szavait arról, hogy a mai nehéz gazdasági-társadalmi gondjainkból való kibontakozás egyik alapvető feltétele az erkölcsi értékek nagyobb megbecsülése, az emberségre való nevelés.

Az egyházak abban kívánnak a legjobban segíteni, ami nekik adatott, egész népünk jövőjéért, gazdasági életünk, társadalmunk kibontakozásáért, s az igazi, teljes emberségnek a kibontakozásáért. Nagyon köszönöm Berecz János képviselőtársam, az MSZMP Központi Bizottsága titkárnak szavait arról, amit a hitről mondott. Valóban úgy van, hogy az igazán emberek hit nélkül, belső alapvető meggyőződés nélkül nem élhetnek. És a hit nem választhat el bennünket. Tiszteeljük, megbecsüljük egymás hitét és segítjük egymást a hitnek, a szeretetnek és a felelősségnek az útján járni a közösség érdekében.

Hadd mondjam meg, hogy az elmúlt évek egyik legnagyobb élménye volt számomra, amikor a moszkvai fórumon Gorbacsov főtitkár szavait hallgathattam az új gondolkozásról. Arról beszélt, hogy világunknak csak úgy van jövője, ha az emberekben ez az új belső magatartás, gondolkodás áttör: konfrontáció helyett az emberiség egységének a látása, a szembenállás és az önző biztonság helyett valamennyi nép és ember közös biztonsága és élete, és az életpusztító nukleáris fegyvereknek az eltávolítása világunkból.

Ez igen jelentős mértékben belső lelki, erkölcsi magatartást jelent. Mi - ahogy említettem - itt szeretnénk elsősorban segíteni és szolgálatot végezni a társadalmunkban. De hadd húzzam alá külön is az egyházaknak a segítő készségét és felelősségét a társadalom gyengébb tagjai, az egyedülállók, a magányosok, az idős emberek, a testileg, lelkileg súlyosan sérültek, a veszélyeztetett fiatalok iránt. Kiknek van nagyobb szükségük a segítségre, mint éppen önéik? Ezért gondozzuk szeretetintézményeinkben, az én egyházam 15 szeretetintézményében is, a súlyosan sérült, testileg, szellemileg beteg gyermekeket, fiatalokat és az idő embereket. Hiszen ők szorulnak rá igazán erre a segítségre. És próbáljuk, minden vonatkozásban, a társadalom és a vallásos emberek felelősségét felbreszteni irántuk.

Köszönöm, amit Szentágothai János professzor képviselőtársam az egyházi szeretetintézmények nem kis anyagi problémáiról mondott, hisszük azt, hogy ezek a gondok megoldódnak. Ugyanakkor szeretném azt is megemlíteni, hogy a fásori gimnázium ügye, amely itt szóba került, természetesen, állandó kívánságunk, gondunk; nem abban van a különbség köztünk, hogy akarjuk-e vagy nem. A kérdés az, hogyan tudjuk felelősen ezt az intézményt újra létrehozni és hogyan tudjuk olyan intézménnyé tenni a jövőben, amely magas szinten szolgálja népünket és a társadalmunkat. Ebben felelősséggel kell eljárunk. Ez a felelősség megvan egyházunk vezetésében: hiszem, hogy ebben segítséget kapunk államunktól is.

Az aktív, cselekvő szeretet, amelyről szóltam, természetesen nem áll meg országunk határainál. Az emberségnek ma három fő problémája van: a háború kérdése, a társadalmi, gazdasági igazságtalanságok, egy emberségesebb világ kiformálása minden nép, minden ember számára és a környező világnak, környezetünknek a megmentése. Az egyházak világviszonylatban ebben a három nagy közös emberi kérdésben felelősségteljes munkát végeznek, s a magyar egyházak régóta és igen dinamikusán vállalják a felelősséget azért, hogy ezen a három területen, a békének a szolgálatában, az emberségesebb, igazságosabb világ kiformálásában és a természet világának a védelmében, minden tőlük telhető módon segítsenek. Ez hosszú idő után, amikor nem értették meg ezt az álláspontunkat, ma már széles körű elismerésben részesül.

Ennek a következménye az is, amit államtitkár úr említett arról, hogy a nemzetközi egyházi szervezetekben olyan nagy a megbecsülés, a figyelem a magyar egyházak tevékenysége, szolgálata iránt.

Tisztelt Országgyűlés! Köszönöm egyházam, az egyházak, vallásfelekezetek és minden vallásos ember nevében azt, hogy országunk legfőbb irányító, kormányzó testülete karácsony előtt éppen a legnagyobb gazdasági gondokkal együtt az egyházak helyzetét és szolgálatát tűzte a napirendjére. Ez nekünk a legszebb karácsonyi ajándék. Köszönjük. *(Taps)*

A másik, amit szeretnék kifejezni, hogy a bizalmat bizalommal és a tőlünk telhető legjobb segítőkészséggel szeretnénk viszonzni a jövőben is. Államtitkár úr, a magyarországi evangélikus egyház nevében köszönöm és örömmel elfogadom jelentését és elfogadásra ajánlom Országgyűlésünknek is, Kedves Képviselőtársaimnak köszönöm a szíves figyelmet. *(Taps)*

Velkey László hozzászólása

ELNÖK: Velkey László Borsod megyei képviselő következik.

VELKEY LÁSZLÓ: Tisztelt Országgyűlés! Nem népszerű dolog ilyen előrehaladott időben programon kívül szót kérni, de egy képviselőnek a magatartását nem a népszerűség, hanem a kötelesség kell hogy befolyásolja. Ezért vállaltam azt, hogy a számos magas színvonalú elvi, elméleti fejtegetés után röviden egy gyakorlati problémával, a hitoktatás kérdésével foglalkozzam.

A jelen és közelmúlt országgyűlésén több téma tárgyalása során ismételtlen megállapítást nyert, hogy társadalmunk nem kis hányadára jellemző a családon belül másokkal, a haza gondjával, sorsával szembeni közömbösség, felelősségérzés, áldozatvállalási készség hiánya, testi, lelki szabadosság, önpusztító életmód, az önzés, egészségtelen és káros mértékű anyagiasság, abból születő korrupció, hűtlen kezelés, majd a társadalom különböző szintjein, különböző módon megnyilvánuló bűnözés fokozódása. Mindez nem véletlen.

Ezek a jelenségek az egyént és az egyesekből álló társadalmi magatartást befolyásolják, meghatározzák a kibontakozás, az elfogadott kormányprogram megvalósításának tempóját.

Tisztelt Országgyűlés! Több mint két évtizeddel ezelőtt a szocialista erkölcs meghatározása körüli vitában Veres Péter azt mondta: "Vannak antiságaink, de nincsenek igazságaink." Majd így folytatta: "Se isten, se haza, se király..." Nem kell bizonygatnom, hogy Veres Péter nem volt se klerikális, se royalista, se nacionalista. Ő ezzel csak azt akarta érzékelteni, hogy ideálok, pozitív programba vethető hit, érzelmi töltés nélkül elbizonytalanodik az egyén, a társadalom. Ez a bizonytalanság magatartási, erkölcsi normák torzulásának a veszélyeit rejti magában.

Tisztelt Országgyűlés! A tízparancsolat közül hét nemcsak nem szembenálló a kommunista ideológiával, hanem egyértelműen a szocializmus, a szocialista életmód ügyét szolgálja. Az állam és egyház közötti hivatalosan és őszintén meglévő nemcsak rendezett, de hasznosan együttműködő kapcsolat azonban nem érvényesül,

nem élő gyakorlat ma minden szinten.

Konkrétan: egyes helyeken még ma is előfordul, hogy egy-egy osztályfőnök, vagy a szülő megítélésénél a de facto szakmai munkája helyett, vagy mellett vezetési szempont, hogy az osztályfőnök osztályából, az igazgató iskolájából hányan járnak, vagy nem járnak hitoktatásra.

A jelen országgyűlés szellemében fel kell szabadítani a pedagógusokat és az őket értékelőket, a hitoktatással kapcsolatosan világnézeti, politikai meggyőződés korlátai, és a valamikor régen kilátásba helyezett egzisztenciális szankciók gátlásai alól. Meg kell óvni gyermekeinket az opportunista magatartáshoz vezető kettős nevelés rossz példájára eredményezte, és az élet egyetlen területén sem kívánatos képmutatástól. Ezen túlhaladott, elavult reflexek oldása a politikai vezetés és a Művelődési Minisztérium lehetősége és feladata. A gondolkodást, életvezetést, magatartást befolyásoló reflexeket - többször elhangzott - csak egészen korai kisgyermekkorban kezdve lehet és kell kialakítani.

Tisztelt Országgyűlés! Miniszterelnökünk a tegnapi napon mondotta, hogy több millió hívó állampolgár becsülettel és jól szolgálja a kibontakozást. Meg kell adni ezen erkölcsi alapok megismerésére, megszerzésére a lehetőséget személyiségük, a családok, az ország és a szocializmus érdekében, a hitoktatás, lelkiismereti szabadság általánossá tételével. És ez nem zárja ki a majdani felnőtt saját világnézetének kialakításában, ha a tízparancsolat közül az első három nem teszi szabaddá, attól még jó kommunista lehet, ha a további hét parancsolat tanítását megtartja. A marxizmus tételt vitatva, de meggyőződésem, hogy az egyének és a társadalom tudata, erkölcsi tartása szabja meg ma és a jövő létünket.

Köszönöm figyelmüket. *(Taps)*

Czoma László hozzászólása

ELNÖK: Dr. Czoma László, Zala megyei képviselő következik.

DR. CZOMA LÁSZLÓ: Tisztelt Országgyűlés! Képviselőtársak! Figyelmesen végighallgattam Miklós Imre beszámolóját az állam egyházpolitikájáról, a hivatali munkájáról. Módom volt valamennyi képviselőtársamat meghallgatni. Összességében pozitív, majdnem azt mondhatnám, hogy túlságosan is pozitív benyomásokat tettek rám. Mert az ilyen nagy távlatot átfogó értékelések - társadalmi, politikai életünk korszakos változásait figyelembe véve - óhatatlanul kidomborítják azokat a kétségtelenül vitathatatlan történelmi eredményeket, amelyeket politikánk általában, egyházpolitikánk pedig különösen felmutathat, és fel is mutat.

Azt hiszem, az együttműködésben résztvevő mindkét fél elégedett lehet a maga módján. És ez az elégedettség már-már azt sugallja, hogy azt higgyük, gondjaink, problémáink alig érdemesek a figyelemre.

Általában ezt szerencsénkre elmondhatjuk - általában országos viszonylatban feltétlenül - de éppen az előttem szóló győzött meg arról, hogy helyi ügyek azok, amelyek - közvetlenül közelről érintik és foglalkoztatják az embereket, emlékeztetnek arra, hogy még koránt sincs befejezve az a nagy mű, amelynek az alapját 1948 és 1950 között rakták le az állam és az egyházak, a felekezetek közötti megállapodásokban.

Egy személyes vonatkozású esettel szeretnék előhozakodni. Alig múlt két hete, hogy a keszthelyi kábeltelevízió képviselői fórumán telefonon megkérdeztek tőlem, hogy mi a véleményem, és egyáltalán mit szólok hozzá, hogy egy új lakótelepen templomot kívánunk építeni a hívők. Akkor is azt mondtam, és most is azt válaszolom nyugodt lelkiismerettel, hogy én ebben nem marxista ideológiának győzelmét látom. Ezen viszont akkor sokan értetlenül csóválták a fejüket, és elveink feladásával is vádoltak.

Úgy vélem, hogy ez az eset meglehetősen jól rávilágít az elvben és az élet hétköznapjaiban általában jónak tekinthető viszony bizonyos fonákságaira. Magyarán szólva: egy korábbi időszak - mondjuk csak minősítő jelző nélkül - beidegződései érhetőek itt tetten, mint ahogy a történelmi eredményeink összességét megfogalmazó megállapításokban is. Gondolok arra a sokszor elhangzott kinyilatkoztatásra, hogy az állam és az egyházak viszonya rendezett és kiegyensúlyozott. Ami így igaz, mégis időnként az az érzésem támad, hogyha a mi részünkről hallom, mintha az ötvenes évek elkövetett hibái iránti lelkiismeretfurdalásunkat próbálnánk csitítani, ha pedig egyházi tisztségviselők szájából hallom, akkor bizonyos - szeretném idézni Kürti püspök urat - gyanakvásaikat, aggályait, de aztán mondom tovább a saját szavaimmal, fenntartásaikat, vagy néha még elő-előbukkanó félelmüket érzem ki; hiszen nem szabad elfelejtenünk, hogy rossz idők nagy tanúi is élnek közöttünk.

Nevezzük bárhogyan a jelenséget, az mégiscsak jelenség, és ha egyszer mutatkozik, akkor bölcsebb dolog beszélni, mint hallgatni róla. Nincs semmi értelme a köntörfalazásnak, a szépítgetésnek, a ködösítésnek. Látszólag talán túlságosan távoli történelmi eseménnyel példálózdom: a nagy francia forradalom és az egyház konfliktusával. Aki csak belelapozott a francia polgári forradalom történetébe, az tudja, hogy ez a forradalom meglehetősen radikális módon, véresen bánt el az egyházzal, és gyökerestől akarta kiirtani. Vagy nagyjából éppen 100 esztendeje, hogy a vaskancellár, Bismarck kultúrharc néven ismert politikai akciójával üzent hadat a burzsoá földesúri Németországban a katolikus egyháznak. Érdekes módon azonban ma sem a francia, és sem pedig a német burzsoázia nem érzi szükségét annak, hogy hamut szórjon a fejére, mint ahogy az ottani egyházak sem hánytorgatják fel a történeteket, hanem gyanakvás, vádaskodás, önmarcangolás nélkül élnek egymással. Mert ők már régen eljutottak oda - és én ezt tartom a fontosnak - amit igazában csak az utóbbi időben kezdünk észlelgetni: hogy az értékek kölcsönös felismerése és közkinccsé tétele legalább olyan fontos, ha nem fontosabb, mint az elvek - az egymással összehágható elvek - egymás mellett élése.

Nemrégiben felszólltam egy társadalmi egyesület országos fórumán, ahol arról ejtettem szót, hogy érdekes, vagy talán inkább csak furcsa módon választókerületemben egyes konkrét kérdésekben gyakran könnyebben értek szót hívőkkel, mint a saját elvtársaimmal. Mindezzel azt szeretném érzékeltetni, hogy a múltat kezeljük történelemként, és hátrafelé csak a jövőbe nézés igényével pillantsunk. Ha minél továbbra tekintünk azonban vissza a történelembe, annál világosabbnak, egyszerűbbnek tűnik, hogy könnyő lett volna egyetértésre jutni a bármelyik oldalon jelentkező harciassággal.

A magyarországi történelmi világvallások sem csupán vallásokként jelentősek, hanem azért is, mert összefonódnak a világ- és a magyar történelemmel. Mert a magyarországi egyházak részben megalapozói, és ennek következtében részei a magyar nemzeti kultúrának és államiségnek. Elegendő utalni arra, hogy a magyar egyházak sok évszázados tevékenysége során tetemes mennyiségű érték halmozódott fel, híres könyvtárak jöttek létre, és felbecsülhetetlen művészi értékű liturgikus kegytárgyak, templomi alkotások születtek. A műkincsek és a dokumentumok kulturális örökségünk elidegeníthetetlen részét alkotják, nemzeti értékeink. Most különösen ez a két legdrágább szó nekünk. Ezért a nemzeti identitás erősödő forrásai is. A műemlékek egyharmada az egyházak kezében van, amelyek felújításához és bővítéséhez jelentős összeggel járult és járul hozzá az állam. Mindez köztudott. Ebből adódóan nemcsak a tulajdonosok, hanem az állam is felelősséget érez megőrzésükért, tudományos és közművelődési célú hasznosításukért. Örömünkre szolgálhat, hogy a kormány - ezen belül a Művelődési Minisztérium - immár két évtizede fejt ki értelemes és hathatós tevékenységet a közös felelősség alapján, hogy kivegye részét az értékek megővéséből, a gyűjtemények közkinccsé tételéből, segít a tárgyi, a személyi és a szakmai feltételek megteremtésében. A közös erőfeszítéseknek köszönhetően került nyilvántartásba az egyházak tulajdonában lévő kulturális és történelmi értékek szinte teljes egésze.

Államunk e tekintetben is a kölcsönös és a teljes bizalom talaján áll. A kincsek őrzését és nyilvántartását a tulajdonosok kezében hagyta, ez pedig annyit jelent, hogy a lajstromokról nincs - és remélem, nem is lesz - másodpéldány állami páncélszekrényekben.

A közös erőfeszítéseknek, az egyre növekvő egyházi és állami hozzájárulásoknak köszönhető, hogy eredeti, teljes pompájában áll és hirdeti történelmi múltunk értékeit és szépségeit az Esztergomi Keresztény Múzeum és Főszékesegyházi Kincstár, Pannonthalmi könyvtár, a Veszprémi- és a Székesfehérvári Egyházmegyei Gyűjtemény alig felbecsülhető szakrális értéke, továbbá a négy református egyházkerületi zsinati múzeuma, az Evangélikus Múzeum, a Zsidó Múzeum, a Miskolci Magyar Ortodox Egyházművészeti Gyűjtemény. Bocsánatot kérek a hosszú felsorolásért, de dokumentum-igényével is készült ez az anyag!

Azt is tudjuk azonban, hogy az egyházi tulajdonban lévő épületek, tárgyak zöme napjainkban is liturgikus célokat szolgál. Szerencsére közgondolkodásunk és nemzeti tudatunk mind nagyobbra értékeli, mind többre becsüli az egyházakkal közös nemzeti kincseinket. Mert az egyházak által hirdetett erkölcsi, általános emberi igények évezredek tapasztalatát és társadalomszervező tudományait tükrözik. Ezekre a megkérdőjelezhetetlen értékeinkre országépítésünkben, nemzetünk megújításában is szükség van, erre támaszkodnunk lehet és kell is.

Tisztelt Országgyűlés! - Említettem, visszafelé csak a jövőbe nézés igényével pillantsunk. Ettől a megfontolástól vezéreltetve szeretnék néhány szót ejteni az állam és az egyházak viszonyát szabályozó jogszabályokról - mégpedig kritikusan. Annak elismerésével és hangsúlyozásával, hogy ezek betöltötték missziójukat születésük idején, de keletkezésük óta akkorát és annyit változott a magyar élet, olyan gyökeres átalakulás zajlott le az állam és az egyházak viszonyában, hogy kritikusan szembenézhetünk bizonyos változtatásra érett kérdésekkel.

Ahogy az Egyházügyi Hivatal elnöke beszámolójában helyesen megállapította: a jelenlegi kedvező helyzet több évtizedes küzdelmekkel, útkereséssel teli fejlődés eredménye, amely a szembenállástól a jelen társadalom építésében vállalt felelősségig, a haza javára végzett közös munkáig vezetett. Ez így igaz. Márpedig ha igaz, akkor ennek vannak konzekvenciái a jogalkotás területén is.

Erre döbrentett rá a keszthelyi Magyarok Nagyasszonya plébánia templom esperes plébánosának a napokban hozzám küldött levele az új templom építése tárgyában és ügyében, amelyben mint természetes, magától értetődő dolgokról tesz említést, amelyek ugyanakkor számomra, meg kell mondanom, nem is olyan

magától értetődőek. Ennek kapcsán is még egyszer áttanulmányoztam az egyházi vonatkozású jogszabály-gyűjteményt. Kérem, Önöknek is ajánlom, hallatlanul izgalmas olvasmány. Úgy látom, hogy tele vannak aprólékos túlszabályozottsággal, amelyek mintha nem a bizalom talajából nőttek volna ki.

Megfontolandónak tartom, hogy összhangban az Országgyűlés növekvő szerepével, a készülő új Alkotmány elfogadása után egységes törvénybe kell foglalni az állam és az egyházak viszonyát, amelyet mindezeidig alacsonyabb szintű jogszabályok foglalnak keretbe, holott itt éppen az egész népet érintő ügyeinkről, a társadalmi rendszerünk zavartalan működésének, a társadalmi közmegegyezés érvényesülésének alapvető feltételéről van szó.

Azt hiszem, az állam és az egyházak között kialakult bizalom szintje és intenzitása éppen bennünket kötelez ennek kezdeményezésére és megtételére, amely természetesen nemcsak gesztusértékű.

Úgy érzem, hogy az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének átfogó értékelésével összhangban vannak az általam előadottak. A magam részéről elfogadom a beszámolót. Ugyanakkor még egyszer kérem a Tisztelt Házat, hogy értsen egyet azzal a javaslatommal, miszerint ez az új jogalkotási munka minél előbb elkezdődjék. Ezzel méltóképpen adoznánk az előttünk járók erőfeszítéseinek, és eleget tennénk a jövő követelményének, amely a felek érdekeinek kölcsönös elismerésén alapuló együttműködést, a megújuló állami egyházpolitika útját egyengetné. Hiszen egyazon hazának vagyunk állampolgárai, a régi szóhasználatnál élve hadd mondjam: hívők és nem hívők - de nem szeretnék Berecz Jánossal ellentétbe keveredni, inkább ezért úgy mondom, hogy Istenben, teremtőben vagy túlvilágban hívők vagy éppen azt tagadók - és ahol éppen az állam tart intézményes kapcsolatot az egyházakkal. És hozzátéve még: az ország létező népfrempolitikájában pedig - ilyen értelemben - hívők és nem hívők korlátokat átlépve már megtalálták a közös ügy szolgálatát, a nemzet felemelkedését.

Köszönöm, hogy meghallgattak. *(Taps)*

Miklós Imre válasza az elhangzottakra

ELNÖK: Tisztelt Országgyűlés! Bejelentem, hogy a témához többen nem jelentkeztek szólásra, ezért Miklós Imrének, az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének válasza következik.

MIKLÓS IMRE: Tisztelt Országgyűlés! Élve a válaszadás kötelességével és jogával, azonban nem visszaélve ezzel, különös tekintettel az előre haladott időre, röviden próbálom néhány mondatot mondani, hiszen vitát összefoglalni nem kell, mert nem volt vita. Egyetértés volt mindazzal, ami a magyar egyházpolitikára ma érvényes.

Az a tény, hogy az Országgyűlés napirendre tűzte ezt a témát, erkölcsi, politikai segítséget ad mindazoknak, állami és egyházi tisztségviselőknek széles ez országban, akik az egyházpolitikával foglalkoznak, hogy azt az utat, amit eddig küzdelmekkel, gondokkal, de következetesen jártunk, ezt folytatnunk kell.

Szeretném megköszönni a felszólalásokat, amelyek magas szinten kiegészítették az általam elmondottakat, értékes gondolatokkal járultak hozzá, hogy mindazok, akik ezzel a munkával foglalkoznak, a jövőben jobban tudják végezni kötelességüket.

Egyes gondolatok megerősítették azt, amit tettünk eddig, más gondolatok bátorítást adtak a továbbfolytatásra; néhány gondolat segítséget adott ahhoz, hogy elmélyedjünk, gondolkodjunk, megvizsgáljuk, hogy hogyan lehetne azokkal az aktuális kérdésekkel foglalkozni. Azt hiszem, helyes az a sorrend, hogy mindazon, amit itt hallottunk, először elgondolkodunk, feldolgozzuk magunkban, utána megfogalmazzuk a gondolatainkat, konzultálva mindazokkal a világi és egyházi hozzáértőkkel, felelős emberekkel, akik eddig is segítettek a munkánkat, akikkel együtt alakítottuk és alakítjuk a jövőben is a politikát, s végül miután gondolkodtunk és meg tudtuk fogalmazni gondolatainkat, cselekedjünk abban a szellemben, amilyen szellemben az Országgyűlés ma foglalkozott ezzel a témával.

Még egyszer szeretném megköszönni az Országgyűlésnek, hogy napirendre tűzte ezt a fontos témát, a felszólalóknak pedig azt, hogy segítséget nyújtottak munkánkhoz.

Köszönöm. *(Taps)*

Sarlós István végszavai és a határozathozatal

ELNÖK: Tisztelt Országgyűlés! A határozathozatal következik. Kérem, hogy aki az Állami Egyházügyi Hivatal elnökének beszámolóját és a hozzászólásokra adott válaszát elfogadja, kézfelemeléssel szavazzék. *(Megtörténik.)* - Köszönöm. Van, aki nem fogadta el a beszámolót? *(Nincs.)* Tartózkodott-e valaki a szavazástól? *(Nem.)*

Megállapítom, hogy az Országgyűlés Miklós Imre államiitkár beszámolóját és a hozzászólásokra adott válaszát elfogadta.

Címkék:

[Kádár János](#) ^[3]

[ÁEH](#) ^[4]

[Állami Egyházügyi Hivatal](#) ^[5]

[MDE](#) ^[6]

[MSZMP](#) ^[7]

[Hazafias Népfremp](#) ^[8]

[Elnöki Tanács](#) ^[9]

Kiadás: 3. évfolyam (2003) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/politika/kulturbeke_1987..html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/politika/kulturbeke_1987..html

[2] https://www.archivnet.hu/./../galeria_pop.php%3Fga_id%3D78

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kadar-janos>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ae>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/allami-egyhaziugyi-hivatal>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mdf>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/mszmp>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/hazafias-nepfront>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/elnoki-tanacs>